

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr PETERSON i Nacka (s):

Herr talman! Denna remissdebatt har mer än någon annan riksdagsdebatt under senare år visat skillnaderna mellan socialdemokratin och de borgerliga partierna. Detta kan ingen som önskar en klar belysning av de ideologiska skiljelinjerna beklaga. Centerpartiet har med sin uppgörelse med moderaterna sålunda klart talat om att partiet är på väg att omorientera sin politik och att färdriktningen nu går åt höger. Vi har fått uppleva hur den nye centerledaren gjort sitt val till förmån för en konservativare linje än vad vi har varit vana vid från centerns sida under senare år. Detta understryks av den glädje man på folkpartihåll känner över att ha fått med centern i ett nära och vänskapligt samarbete med moderaterna. "Äntligen", har moderata tidningar utropat med stor glädje.

Många borgerliga anföranden under den här debatten har präglats av en pessimistisk bedömning av våra förutsättningar att klara oss i framtiden. Samtidigt har samhället kritiserats. Värdet av det vi kollektivt skapar har kritiserats. Med andra ord: en negativ bedömning av den offentliga sektorn. Mest utpräglat var detta i moderatledarens nedlåtande beskrivning av beredskapsarbeten och andra åtgärder.

En utgångspunkt för kritiken av samhället är en kritik av skatterna. Ord som världsrekord i höga skatter har återkommit under denna debatt i riksdagen. Tongångarna känner vi igen från 1950-talets kverulansdebatt om skattepolitiken.

Visst kan det under en lågkonjunktur uppkomma en debatt om skattetrötthet.

Visst finns det i och för sig förståelse för synen att människorna vill ha så mycket pengar som möjligt i sina lönekuvert för egna behov och för den egna eller för familjens konsumtion i olika avseenden.

Men det är ändå härresande att inte betrakta det man får för våra skatter som en nyttighet och en del av vår standard. Den som inte erkänner detta hänger sig åt en ideologiskt grundad kampanj mot skatterna som sådana och slutligen mot de ändamål som betalas med skattepengarna.

De tre borgerliga partierna deltar i en kampanj, där skatter utmålas som något enbart ont. Men vi måste ju också föra in i bilden vad vi får för skatterna. Vad det gäller är att sakligt diskutera skattetrycket och den offentliga sektorn, inte ryckas med i en kverulantisk kampanj.

Utgångspunkten för ett sakligt resonemang måste då vara:

1. Vi har trots de höga skatterna en stor privat konsumtion i kronor räknat per invånare. I de flesta länder där skatterna är lägre får människorna trots att de får mera över i procent ändå mindre över i pengar för sin privata konsumtion.

2. Den offentliga sektorn har betytt mycket för framstegen, för trygghet och utjämning.

3. Vi har en skyldighet att förklara sambandet mellan reformer och skatter och gemensamt ta ansvaret för de beslut som fattas.

En stor borgerlig tidning i Stockholm för i dagarna en kampanj mot "skatteslöseriet". "Hur pamparna slösar med Dina skatter", lyder texten som möter oss och som skall få svenska folket att se de människor som i demokratisk ordning har valts till förtroendeuppdrag i kommuner, landsting och riksdag såsom slösare och oansvariga figurer.

I den nuvarande kampanjen mot skatter och den offentliga sektorn vänder man sig till låginkomsttagarna. Men vad är då syftet med kampanjen? Jo, att åstadkomma ett nytt skattesystem i borgerlig anda och en omfördelning av skattebördan till de högre inkomsttagarnas förmån. Högerns och moderaternas olika skatteförslag i detta syfte har vi i klart minne.

När folkpartiet hade landsmöte i detta hus i september sade folkpartiledaren att många i samhället-kollektivet eller den offentliga sektorn ser en jätten Glufs-Glufs. Aptiten förefaller glupande frisk och obändigt stark. Iakttagelsen är riktig, ansåg folkpartiledaren.

Han har i remissdebatten fått medhåll av moderatledaren. Talar man också för det nya centerpartiet?

När man nu vänder sig mot den offentliga sektorn och utmålar den som en jätten Glufs-Glufs, vad är det då som enligt borgarnas uppfattning har gått för fort i den offentliga sektorns expansion? Tala om vad det är vi gjort för mycket av! Vilka områden skulle vi ha sparat på för att kunna hålla skatterna lägre? Anständigheten kräver en sådan redovisning.

Vad är då den offentliga sektorn, som ligger och lurpassar och tar ifrån människorna deras pengar? Jo, den offentliga sektorn är ingenting annat än det vi gemensamt skapar på områden där den enskilde behöver det. Det hör till jämlikhetspolitiken att hävda, att det inte är likgiltigt hur andra människor har och får det. Endast den djupt reaktionäre kan säga att han inte har intresse av de åtgärder som samhället vidtar i solidaritetens och utvecklingens namn, på områden där det behövs utjämning, skydd och bistånd.

De människor som drabbas av industrins rationaliseringar, driftsin-skränkningar och arbetslöshet, tycker de att den offentliga sektorn är för stor? Tycker de att jätten Glufs-Glufs har alltför mycket resurser?

Nej! De vänder sig i sin svåra situation - den är svår för många av dem - till samhället med kravet: Jag vill ha jobb, jag vill ha en möjlighet att förtjäna mitt uppehälle, jag vill kunna försörja mig och min familj! För dessa människor är det en livsviktig sak att samhället rycker in, hjälper och skyddar dem i arbetslöshetssituationer. För dem är det angeläget att samhällets insatser riktar sig direkt till dem, till deras bygd och region, till den näringsgren de arbetar i.

Fråga de människor i Atvidaberg som nu till följd av Facitkoncernens hårresande felsatsningar och felbedömningar riskerar att förlora sina jobb! Fråga arbetarna och tjänstemännen i Åtvidaberg, om de blir hjälpta av att storbolagen får befrielse från arbetsgivaravgiften eller om deras chanser till nytt arbete blir större, då man drar åt svängremmen för den offentliga sektorn.

Fråga de människor i sydöstra Sverige, som nu till följd av en stark mejerikoncentration förlorar sitt arbete på hemorterna. Fråga dem, om de tror att de borgerligas förslag om sänkt moms ger dem chansen att behålla sina arbeten eller om det ökar samhällets möjligheter att lämna dem den hjälp de kommer att fråga efter, när de ställs inför mejeribolagets hårda strukturrationalisering. Fråga de äldre arbetslösa i tätorter eller i glesbygd, om de tror att det blir lättare för dem att få arbete hos t. ex. skogsbolagen, om bolagen slipper arbetsgivaravgiften.

Tro heller inte, att den oro människor känner i dagsläget är något som möter oss enbart i tider av konjunkturedgång och av svårigheter att upprätthålla sysselsättningen. Den samhällsutveckling vi har framför oss under 1970-talet kommer att innebära förändringar och omställningar som också de frestar på människorna, fyller dem med oro. Också då kommer människorna att vända sig till samhällets organ med begäran om hjälp och stöd för att klara upp sin situation. Och de väntar sig -- helt riktigt -- att samhället är stabilt nog att ta sin an de problem de har. När man vet detta är det än mer oförsvarligt att, såsom skett i det förslag de borgerliga partierna presenterat, fränhända samhället stora delar av de resurser som framgent behövs för att fullfölja trygghetspolitiken.

Rätten till arbete är det viktigaste för människorna -- det har också många talare i denna debatt slagit fast. Men meningarna är starkt delade mellan socialdemokraterna och de borgerliga partierna om hur detta skall förverkligas.

För socialdemokratin är det väsentligaste att de åtgärder som sätts in kommer människorna direkt till godo, att insatserna kommer drabbade människor, branscher och regioner till del. Vi vet att sammansättningen av arbetslösheten är viktig för bedömningen av dess sociala verkningar men framför allt för bedömningen av hur åtgärderna skall inriktas. Vi har lärt oss att arbetslöshetens struktur förete stora skillnader mellan olika grupper. Arbetskraftsundersökningarna visar att ett stort antal ungdomar är arbetslösa. Bland dem som i september var registrerade arbetslösa vid förmedlingarna var en tredjedel över 60 år. De äldre utgör således en stor del av de arbetslösa. Det är också de som får gå längre tid arbetslösa än några andra grupper.

Men det här visar också att åtgärderna måste väljas med omsorg för att nå de mest utsatta på vår arbetsmarknad. Det behövs då åtgärder av långsiktig natur. Det gäller anställningstrygghet, arbetsmarknadsutbildning, skyddad sysselsättning och anpassning av arbetsplatserna till den äldre arbetskraftens förutsättningar. Den äldre arbetskraftens problem löses inte genom en allmän konsumtionsstimulans. Det visar för övrigt med all tydlighet erfarenheterna från förra högkonjunkturen. Den äldre arbetskraftens problem löses inte genom ett borttagande av arbetsgivaravgiften.

Inte heller på den punkten ger den senaste högkonjunkturen med de goda vinståren för företagen något stöd för ett antagande att arbetsgivar-
na i någon högre grad skulle bli benägna att i första hand anställa äldre
arbetskraft.

Målinriktade åtgärder på de regioner, branscher och befolkningsgrup-
per, som drabbas hårdast, karakteriserar socialdemokratins arbetsmark-
nadspolitiska åtgärder. När arbetsmarknadsstyrelsen får tillstånd att vidga
de skyddade arbetena och arkivarbetena, att öka arbetsmarknadsutbild-
ningen eller ägna sig åt särskilda insatser mot ungdomsarbetslösheten, då
vet vi att det är de grupper på arbetsmarknaden, som har det besvärligast,
som får hjälp och sysselsättning. Det är de handikappade, det är de äldre,
det är kvinnorna och det är de unga som nyss slutat sin utbildning, som
får ett meningsfullt arbete eller kan bygga på sin utbildning, så att de
starkare kan komma tillbaka på den öppna arbetsmarknaden.

Fråga dessa grupper sammantagna om de åtgärder, som de tre
borgerliga partierna nu fört fram, skulle ha hjälpt dem. Skulle en
momssänkning och en sänkt arbetsgivaravgift på samma sätt ha gynnat
våra svårast drabbade regioner och befolkningsgrupper? Svaret blir
entydigt nej! De blir hjälpta endast om man koncentrerar insatserna till
de utsatta grupperna.

Men skillnaderna mellan socialdemokratien och borgerligheten när det
gäller sysselsättningspolitiken är större än så. Här finns å ena sidan
socialdemokratins förslag om en långsiktig uppbyggnad av vår industriella
slagkraft och därmed en satsning på de långsiktiga industriinvestering-
arna. Här finns å andra sidan den borgerliga trepartiinriktningen på
konsumtionen eller herr Heléns s. k. julhandel. Här finns skillnader i
synen på samhället, den offentliga sektorn. Socialdemokratien hävdar att
det behövs ett starkt samhälle som kan omfördela, hjälpa och skydda.

Det behövs verkligen insatser från det allmänna om man skall kunna
råda bot på brister och orättfärdigheter. Morgondagens problem är inte
lösta och minsann inte heller dagens. Runt omkring oss i samhället finns
många brister och orättvisor som det gäller att råda bot på. Ytterst gäller
det synen på hur det som är omkring oss skall fungera, om morgondagen
skall betyda trygghet eller otrygghet och hur framåtskridandet och
tryggheten skall fördelas. För socialdemokratien är det en principiellt
viktig fråga att det på olika områden förs en solidarisk politik – en
omfördelningspolitik. Utvecklingen måste styras så att den leder till
minskade klyftor, inte till ökade. Omsorgen om enskilda människor
kräver en rättvisare fördelning. Om den skall uppnås krävs ett aktivare
samhälle. Socialdemokratien kommer att fortsätta kampen för detta, och
den striden kommer att föras hårt – om så behövs.

Fru THEORIN (s):

Herr talman! Jag vill innan jag går in på mitt egentliga ämne till
kammarens protokoll få noterat att jag finner den amerikanska regering-
ens beslut om provet med en fem megatons vätebomb i Amchitka inte
bara är avskyvärt utan också omdömeslöst. Utan att ta hänsyn till de
varningar USA:s regering har fått från vetenskapsmän om risker för
jordskalv och flodvågor tänker man ändå pröva ett vapen som redan

bedöms som gammalmodigt och omodernt. Trots de allt starkare protesterna från människor i hela USA har tydligen Pentagons 196 miljoner dollar per år i indoktrineringsanslag för upprustning än en gång gett resultat.

Herr talman! Jag har för avsikt att i denna debatt begränsa mig till ett särskilt område – kvinnorna och arbetsmarknaden. Jag gör det utifrån synen att i en arbetslöshetssituation som i dag kvinnorna inte på nytt får användas som en arbetskraftsreserv, hänvisas till hemmet och sedan åter kallas på, när de behövs i det privata näringslivet, i kommun eller stat. Hemmet och äktenskapet bör inte längre få fungera som kvinnornas arbetslöshetsförsäkring.

Regeringen har i en rapport till FN 1968 klart fastlagt att rätten till arbete är en medborgerlig rättighet och att det är oförenligt med jämlikheten att betrakta kvinnorna som en arbetskraftsreserv. Man säger i den rapporten bl. a., att den aktiva moderskapsperioden endast tar en mindre del av kvinnans liv och att de flesta kvinnor inte har minderåriga barn. Kvinnornas yrkesambitioner måste tvärtom stimuleras. Vidare: "Trots att samhällsåtgärder och reformer i princip måste riktas in på alla medborgare oavsett kön är det nödvändigt att i nuläget göra speciella insatser för kvinnorna." Denna regeringens rapport och Olof Palmes i går mycket klara deklaration om kvinnornas rätt till arbete visar regeringens medvetna vilja att vidta åtgärder för kvinnorna på arbetsmarknaden.

Det finns emellertid anledning att peka på några fakta om kvinnorna och arbetsmarknaden samt på långtidsutredningens prognoser för framtiden. Vissa antaganden om arbetskraften framgent, prognoser och slutsatser i långtidsutredningen, pekar på en avtagande trend för de gifta kvinnornas utträde på arbetsmarknaden. I september i år var antalet sysselsatta kvinnor 1,55 miljoner och antalet sysselsatta män samtidigt 2,3 miljoner. Det är en ökning med 19 000 kvinnor sedan september förra året, och av den ökningen är 17 000 gifta kvinnor.

Långtidsutredningen har tydligen ganska grovt underskattat den faktiska ökningen. Mot långtidsutredningen måste invändas att prognosen spelat en avgörande roll för utredningens slutsatser, bl. a. för inskränkningar i den offentliga sektorns tillväxt. Sådana inskränkningar kan i värsta fall leda till att gifta kvinnor inte kan gå ut på arbetsmarknaden, och på så sätt blir prognosens antaganden sanna.

Enligt AKU-undersökningen fanns det i september i år 64 000 arbetslösa kvinnor, och inte mindre än 43 procent av dessa var under 25 år. Siffrorna i dag säger att 56 000 är arbetslösa. Det är en förbättring men fortfarande en alldeles för hög arbetslöshet. Oroande är att andelen långtidsarbetslösa kvinnor – en månad eller längre -- har ökat under det senaste året och nu utgör 60 procent av de arbetslösa kvinnorna. I de ca 20 000 beredskapsarbeten som är i gång sysselsätts knappt 900 kvinnor. En naturlig förklaring till detta är att beredskapsarbeten i första hand utgjorts av traditionellt manliga arbeten. Kvinnorna bör givetvis utnyttja möjligheterna att gå in på den typiskt manliga arbetsmarknaden och acceptera beredskapsarbeten för människor oavsett kön. Dock måste sägas att det för en del kvinnor lika väl som för en del män är omöjligt att ta emot beredskapsarbete i vissa, oftast tunga eller specialiserade yrken.

Problemet med beredskapsarbeten för kvinnor är självfallet också beroende av att vi i praktiken har två arbetsmarknader. Kvinnorna återfinns till allt övervägande del i särskilda yrken, främst inom vård- och serviceyrkena. Affärsbiträden utgörs till 79,5 procent av kvinnor, sekreterare och maskinskrivare till 95,6 procent, sjukvårdsbiträden till 98,7 procent, hemvårdare och hemvårdarinnor till 100 procent, konfektionsömmerskor till 98,3 procent och servitör eller barbiträde till 89,0 procent.

Låt mig också påminna om låginkomstutredningens siffror, som visade att medianlönen för friska helårs- och heltidsanställda män 1966 var 24 150 kronor och för kvinnor 15 900 kronor, dvs. *en löneklyfta på ca 8 000 kronor*. Låginkomstutredningen beräknade också totalinkomsten, dvs. summan av skattepliktiga och icke skattepliktiga inkomster. Man fann att bland de helårs- och heltidsanställda hade ca 9 procent av männen men 41 procent av kvinnorna en lägre totalinkomst än 15 000 kronor. Högre totalinkomst än 30 000 hade ca 23 procent av männen och ca 4 procent av kvinnorna. Låginkomstproblemet är i första hand ett kvinnoproblem!

Men låg lön är också ofta förenad med dåliga arbetsvillkor, medan väglönat arbete i regel är mer omväxlande, fysiskt lättare, renare och förenat med bättre sociala förmåner. Möjligheten för en låglönad arbetstagare att själv planera sitt arbete och påverka sin arbetssituation är starkt begränsad, och detta leder ofta till en känsla av främlingskap och otillfredsställelse med arbetet. Stora delar av de anställda inom låglöneyrkena rekryteras främst bland kvinnorna, som jag tidigare sagt, och därför drabbas också denna grupp hårt av sambandet mellan inkomsten och arbetsförhållandena. Alltför ofta, och nu senast vid Arosmässan i Västerås, har det gjorts gällande att kvinnor generellt är mindre intresserade av sitt arbete och har en högre frånvaro än männen. Av de objektivt genomförda undersökningar och de jämförelser som är gjorda kan man dra slutsatsen att förhållandet att kvinnorna har ett lägre arbetsengagemang och en högre frånvaro från arbetet till stor del måste ses som ett resultat av den rådande diskrimineringen på arbetsmarknaden, nämligen att kvinnorna i stor utsträckning är hänvisade till ensidiga och okvalificerade arbetsuppgifter. De undersökningar som gick ut på en jämförelse av arbetsengagemanget bland män och kvinnor med lika kvalificerat arbete visar att de i stort sett var lika positivt och negativt inställda och lika mycket frånvarande.

Det utbredda deltidarbetet är en annan av orsakerna till den särskilda arbetsmarknaden för kvinnor. År 1968 var största delen eller *80 procent* av de deltidarbetande kvinnor. Ett av skälen till att kvinnorna i större utsträckning än männen har deltidarbete är bristande tillgång på barntillsyn. Men det skall också sägas att av den ökning av förvärvsarbetet som man har kunnat notera under de senaste tre åren har den största ökningen – tio procent – funnits i gruppen mödrar med ett förskolebarn.

Bland deltidarbetande finns många kvinnor som har timanställning, ofta inom den sociala hemvården. När hemvården av ekonomiska skäl skärs ned i kommunerna går det inte bara ut över pensionärer och andra

hjälpbehövande. De kvinnor som har dessa arbeten drabbas av en arbetslöshet som inte syns i den officiella redovisningen.

Olof Palme nämnde i går att låga inkomster ofta är en följd av undersysselsättning och att ökad sysselsättning leder till ökad inkomst. Det stämmer också väl med låginkomstutredningens undersökningar, som pekar på att endast 43 procent av befolkningen i åldrarna 20--66 år var fullt förvärvsverksamma år 1966. Man har också funnit att mellan 180 000 och 230 000 kvinnor skulle arbeta om lämpligt arbete fanns på orten.

Jag har pekat på några fakta om kvinnornas situation på arbetsmarknaden: arbetslösheten, låg lön, deltidsarbete, särskilda kvinnoyrken, önskan att arbeta och långtidsutredningens prognoser för framtiden. Detta leder fram till att för kvinnornas del är en serie av både kortsiktiga och långsiktiga åtgärder nödvändiga för att målet om full, produktiv och fritt vald sysselsättning skall gälla även för kvinnorna.

Kvinnorna bör stimuleras att välja arbetsmarknadsutbildning och längre utbildning, så att de blir bättre rustade och får chansen till ett mer kvalificerat och självständigt arbete. Genom aktiva åtgärder bör de stimuleras att i det akuta arbetsmarknadsläget söka sig in på de traditionellt manliga områdena. I yrkesorienteringen bör flickorna stimuleras att välja manliga yrken respektive pojkar stimuleras att välja kvinnliga yrken. Tyvärr är könsdifferentieringen i pryvalen till och med skarpare markerad än på arbetsmarknaden, vilket bekräftar att könstänkandet måste brytas tidigt, redan i hem- och förskola.

En attitydförändring är nödvändig också hos arbetsgivarna, så att de aktivt söker rekrytera kvinnor till s. k. manliga yrken och tvärtom. Arbetsgivarna -- oftast män -- måste då också ha klart för sig verkligheten om kvinnlig arbetskraft och göra sig fria från tro och könstänkande. Av stat och kommun krävs prioriteringar och stimulerande åtgärder särskilt på barntillsynsområdet. Detta har nämnts av flera talare under den här debatten. Tillgången till barntillsyn har en uppenbart styrande effekt på den kvinnliga förvärvsverksamheten. Regeringens konjunkturpaket innehåller också en sådan styrd stimulansåtgärd till kommunerna genom höjningen av driftstödet från 2 800 till 4 000 kronor per plats, vilket jag med glädje noterar.

Jag vill i detta sammanhang bara instämma i vad Gertrud Sigurdsen tidigare har sagt liksom i LO:s krav på ett väsentligt starkare statligt stöd till driftkostnaderna. Kommunernas prioriteringar bör, som fru Sigurdsen sade, i första hand nu gälla kollektiv barntillsyn. Också i mitt tycke finns det alltför många exempel på felaktiga prioriteringar ute i kommunerna.

I kommunernas beredningsplaner både i det akuta läget och framgent för att möta liknande situationer bör ingå åtgärder inom vård- och servicesektorn, där det finns uttalade otillfredsställda behov, samtidigt som vi har en hög arbetslöshet. Där borde man kunna organisera nya sysselsättningstillfällen exempelvis inom den sociala hemhjälpn, inom fritidsverksamheten för barn och ungdom, inom barntillsynsområdet både i form av hjälp med tillsyn av sjuka barn i hemmet och som medhjälpare i arbetet på daghem och fritidshem. Servicearbeten på den sociala sidan bör kunna kombineras med utbildning och organiseras så att

de ger nyttiga resultat och samtidigt för individerna innebär en viss yrkeserfarenhet och träning.

Min uppfattning är att samhället under en lågkonjunktur bör satsa mer på den offentliga sektorn. Det frigör resurser för samhällsbyggandet i stort. Om vi inte lyckas skapa nya arbetstillfällen där de behövs, kommer vi i stället att få ökade omkostnader på den sociala sidan, såsom också har påpekats tidigare under debatten.

Kedjor av ogynnsamma omständigheter drabbar de svaga i samhället på många områden samtidigt. Låg lön leder ofta till dålig bostad, dålig arbetsmiljö och sämre hälsa som i sin tur leder till lägre lön, hårdare arbete och till slut ofta arbetslöshet. Denna kedja måste brytas genom en serie av åtgärder inte bara i vad det gäller utbildning, bostads- och socialpolitik utan också arbetsmarknadspolitik. Låglöneproblemet är till största delen ett kvinnoproblem.

En av åtgärderna, men en mycket väsentlig sådan, för att väsentligt höja låginkomsttagarnas standard är att bereda kvinnorna arbete och med politiska styrmedel se till att kvinnorna finns på arbetsmarknaden. Därför krävs det i en akut arbetslöshetssituation men också för framtiden särskilda åtgärder för kvinnorna på arbetsmarknaden. Dessa åtgärder har inte de fria marknadskrafterna klarat, och det privata näringslivet kommer inte ens med hjälp av stora skattesänkningar av borgerlig modell att lösa kvinnornas arbetsmarknadsproblem. Det krävs medvetna samhälleliga åtgärder och prioriteringar för att målet om full, produktiv och fritt vald sysselsättning skall bli verklighet även för kvinnorna.

Regeringens proposition, regeringens rapport till FN och Olof Palmes tal i går anvisar de enda vägar jag kan se som ger resultat för kvinnorna på arbetsmarknaden.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! De flesta av de många talen i denna allmänpolitiska debatt har rört sig omkring sysselsättningsfrågorna. Att så varit fallet beror på det allvarliga läge vi befinner oss i.

När herr Haglund talade före middagspausen, sade han att han ville medverka till att bl. a. herr Iveroth skulle få beträda denna talarstol. Som kommentar till det vill jag säga att i debatten mellan oppositionen och regeringens representanter skulle det vara intressant att få höra någon av de många arbetslösa och någon av dem som har fått varsel yttra sig. Vi är inte rädda för att möta dem i en debatt, men i likhet med herr Iveroth har de ingen plattform här.

Eftersom det vi debatterat så allvarligt berör de många i vårt land, kommer dessa säkert att noga penetrera de förslag som framlagts och det som sagts i denna debatt och därefter fälla sin dom, om inte förr så vid nästa val.

När jag sagt detta, vill jag understryka att om än konjunkturstimulerande åtgärder är viktiga, så finns det andra sektorer i vårt samhälle som döljer många och stora problem och som berör ett större antal människor än antalet arbetslösa. Låt mig nämna två områden.

För det första tänker jag på de många som skadats av alkohol och narkotika. Jag såg i går en uppgift om att vi skulle ha 250 000

alkoholister i vårt land. Hur många som är på väg att bli alkoholister vet vi inte, men att det är många kan vi konstatera. Tag sedan alla dem som på något sätt berörs av denna tragik, och det blir en stor procent av vårt folk.

Varför är det så här? är en fråga som varje ansvarskännande politiker måste ge sig i kast med, inte för att döma dessa som misslyckats – deras situation är alldeles för svår som den är. Vi måste fråga oss hur vi skall kunna stoppa denna allvarliga trend, denna tragiska utveckling. Hur skall samhället och alla ansvarskännande krafter kunna ge ett förebyggande skydd för det unga släktet och vård åt alla dem som skadats av dessa fördärvsgifter? Det är ju, som någon sagt, barmhärtigt att bygga ett sjukhus vid bergets fot och ta hand om dem som har fallit ner, men det är barmhärtigare att bygga ett stängsel vid bergets krön så att de inte faller ner.

Statsministern talade i går engagerat om allt regeringen gjort för att minska arbetslösheten. Gott! Men tänk om herr Palme eller herr Sträng, som ju har öl- och spritförsäljningen under sitt departement, med samma inlevelse kunnat redovisa verkligt konkreta åtgärder mot alkoholmissbruket. Det skulle verka befriande och uppmuntrande, inte minst för alla dem som frivilligt satsar mycket av tid och medel för att hjälpa de nödställda. Tyvärr har vi fått vänta förgäves på sådana inslag i debatten.

För det andra tänker jag på vad som händer på brottslighetens område. Respekten för andras liv och egendom minskar mer och mer. Respekten för de gemensamma spelregler för den mänskliga samlivnaden som måste finnas i ett demokratiskt samhälle nonchaleras och saboteras av många. Man kan fråga sig om vår ordningsmakt i vissa fall har kontroll över läget.

Utvecklingen på detta område drabbar hårt inte minst de laglydiga människorna i vårt land, både ekonomiskt och på andra sätt. Mycket allvarligt är att tryggheten för gamla och värnlösa – ja, för alla, blir mindre. Här måste vi fråga oss: Hur skall vi kunna hejda den tilltagande brottsligheten? Finns det krafter att eliminera som medvetet eller omedvetet medverkar till att brottsvägen stiger? Inte heller här hade statsministern något att säga, tyvärr.

Det är viktigt att alla får något att leva av, men lika viktigt är att de får något att leva för, ja leva efter, ty endast då blir livet meningsfullt och avhåller många från att slå in på farliga vägar.

Låt oss få en debatt där vi alla ger oss i kast med frågeställningen: hur skall vi kunna skapa ett samhälle där människorna upplever sin tillvaro som meningsfull oberoende av arbetsuppgifter och boplats?

I detta anförande instämde herr Börjesson i Falköping (c).

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! När jag kom in i kammaren i middags stod herr Lorentzon i talarstolen och påtalade de enligt hans förmenande höga priser som vissa fabrikanter och detaljister tar ut på olika varor, och som bevis hade han ett par skor. Vid första påseendet från min plats trodde jag att det var herr Lorentzons egna, men jag erinrade mig att han brukar

Torsdagen den
4 november 1971

*Straffrättsligt
ansvar för under-
låtenhet att bistå
annan person i
nödsituation*

gå i slipers här. Jag tänkte också att det kan vara bra att ha ett par skor för att ge eftertryck åt sitt anförande. Eftersom jag är från skostaden hade jag speciellt intresse för saken. Jag gick därför fram och tittade på skorna.

Jag håller gärna med herr Lorentzon om att det verkligen var dåliga skor som han hade med sig. Han sade att det var en tioårig flicka som haft skorna, som gått sönder efter tio dagar, och han hade räknat ut att det — om jag inte missminner mig — skulle för en familj kosta 480 kronor om året att hålla ett barn med skor av denna sort. Man kunde då räkna ut att detta par kostade 15 kronor.

Det är klart att man vill beklaga att vi inte har en bättre konsumentupplysning när det gäller skor, men vad herr Lorentzon glömde att tala om i detta sammanhang var att det som han hade tagit med sig inte var svenska skor utan italienska. Självklart gör italienarna bra skor, men tyvärr är det så att den svenska skoindustrin i stor utsträckning har blivit utslagen speciellt när det gäller barnskor, och därför får man importera så här mycket skräp.

Jag hade nästan räknat med att konklusionen av herr Lorentzons anförande skulle vara en rekommendation till kammaren att köpa svenska skor för de stoppar bra mycket längre än tio dagar!

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2 Straffrättsligt ansvar för underlåtenhet att bistå annan person i nödsituation

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 16 i anledning av motion om straffrättsligt ansvar för underlåtenhet att bistå annan person i nödsituation.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Bara några ord i anslutning till behandlingen av justitieutskottets betänkande nr 16. Jag konstaterar med beklagande att inte straffrättskommittén eller departementschefen funnit bärande skäl till att i den nya brottsbalken införa bestämmelser om straff för underlåtenhet att bistå den som befinner sig i fara. Utskottet har vid behandlingen av min motion nr 173 icke heller funnit skäl till att införa en dylik lagbestämmelse.

Jag är medveten om svårigheterna att i lagtext utforma regler som är tillfredsställande, inte minst med hänsynstagande till rättssäkerheten. Det får dock inte utgöra hinder för att en lagstiftning på ifrågavarande område kommer till stånd. Det kan i detta sammanhang påpekas att i utländsk strafflagstiftning är allmänna bestämmelser om straff för den som underlåter att bistå annan vid livsfara m. m. icke ovanliga.

Jag kan inte underlåta att säga att det utan tvivel är mycket stötande för det allmänna rättsmedvetandet att inte någon som helst påföljd drabbar den som förhåller sig passiv i en situation där han eller hon utan egen risk kan ingripa för att rädda annans liv. Jag vet att det finns många

som känner det som en moralisk plikt att bistå och inskrida i nödsituationer. Men det har förekommit att personer varit åsyna vittnen till överfall på barn och åldringar utan att på något sätt ingripa – kalla på polis etc. Det finns också exempel på att personer vägrat att ställa sin telefon till förfogande för att någon skulle kunna kalla på polis; de har då hänvisat till att de inte vill bli inblandade. Jag är medveten om att det största flertalet människor är villiga att bistå i nödsituationer, men jag upplever det som en mycket stor brist i vår lagstiftning att man inte kan komma åt dem som uraktlåter att bistå en medmänniska i en nödsituation.

Herr talman! Som lekman anser jag att det finns skäl för att i vår lagstiftning införa bestämmelser av denna innebörd. Utskottet har dock med stöd av bl. a. straffrättskommittén, departementschefen och vad första lagutskottet anfört 1963 icke funnit skäl att tillmötesgå min önskan. Jag finner det föga meningsfullt att yrka bifall till min motion, då ett enhälligt utskott har avstyrkt densamma.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 3 Föredrogs justitieukskottets betänkande nr 17 i anledning av motion om förlängning av tiden för omhändertagande enligt 28 kap. 11 § brottsbalken.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 4 Föredragningen av personundersökning och rättspsykiatriskt utlåtande vid huvudförhandling i brottmål

Föredrogs justitieukskottets betänkande nr 18 i anledning av motion angående föredragningen av personundersökning och rättspsykiatriskt utlåtande vid huvudförhandling i brottmål.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Den fråga som tagits upp i den motion som behandlas i justitieukskottets betänkande nr 18 har stor betydelse för de berörda. Vi som har avgivit ett särskilt yttrande i denna fråga delar motionärens mening att det är angeläget att den tilltalade inte utsätts för onödigt lidande och obehag i samband med presentationen av personutredningen, som ofta är ytterst uttömmande och innehåller uppgifter som inte på något sätt har betydelse för målets behandling.

Motionären anser att den tilltalade av humanitära hänsyn borde beredas möjlighet att slippa närvara under det skede av domstolsförhandlingen som det här är fråga om.

Utskottet anser för sin del att ett stadgande som generellt ger den tilltalade rätt att lämna rättsalen under föredragningen av personunder-

Torsdagen den
4 november 1971

*Föredragningen av
personundersökning
och rättspsykiatriskt
utlåtande vid huvud-
förhandling i
brottmål*

sökningen inte är lämpligt med hänsyn till vikten av att nå en så fullständig utredning som möjligt. Jag delar den uppfattningen. Den tilltalade bör ha möjlighet att kommentera personutredningen.

Utskottet hänvisar till möjligheten att begära att personundersökningen föredrages inom stängda dörrar. Den utvägen finns men är enligt min mening alltför uppseendeväckande för att kunna användas regelmässigt. Om någon begär detta tror man att det är något av sensation det är fråga om. Inte heller den praxis som tillämpas i domstolarna och som innebär att man i tillbörlig mån beaktar den tilltalades intresse av att icke onödigtvis utsättas för lidande och obehag är enligt vår mening tillfyllest.

Det borde vara möjligt att pröva ett annat förfarande, nämligen att personutredningen sammanfattades skriftligt och utdelades till samtliga i rätten men därefter till sin huvudsakliga del inte alls föredrogs i rätten. Den tilltalade skulle då behålla möjligheten att kommentera respektive tillrättalägga olika uppgifter i personutredningen, och rättens ledamöter skulle ha möjlighet att ställa frågor, men samtidigt skulle den tilltalade förskonas från en detaljerad muntlig föredragning. Alla som har erfarenhet på det här området vet att en sådan föredragning kan bli utomordentligt pressande och obehaglig för den tilltalade.

Vi medger att förfarandet innebär ett visst avsteg från principen om muntlighet i rättegångsförfarandet men anser det inte vara av den storleksordningen att det skulle innebära någon som helst risk för rättssäkerheten. Vi har i dagens läge inte något direkt yrkande men hoppas att frågan blir föremål för fortsatt diskussion. Många upplever nämligen den nuvarande ordningen som onödigt pressande för dem det här gäller.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Detta är ju ett ärende där det finns mycket välvilliga remissyttranden, och därtill har justitieutskottet avgivit ett välvilligt betänkande.

Riksåklagaren konstaterar sålunda att fall givetvis kan förekomma, då det skulle vara alltför pressande för den misstänkte att i offentlig rättegång eller trots stängda dörrar, sålunda i frånvaro av allmänhet, "närvara vid genomgången av personalia och kanske särskilt föredragningen av utlåtanden över personundersökning och rättspsykiatrisk undersökning". Det torde emellertid enligt riksåklagaren inte strida mot de syften som ligger bakom bestämmelserna om närvaroplikt för den misstänkte, att rätten i sådana fall på begäran av den misstänkte befriar honom från skyldigheten att närvara under ifrågavarande avsnitt av förhandlingen.

Hovrätten över Skåne och Blekinge är också välvillig till en sådan ordning, men med något annan motivering. I viss utsträckning synes det hovrätten sålunda vara möjligt att tillgodose motionens syfte genom att domstolarna, då personundersökning framlägges genom domstolens försorg, noga begränsar föredragningen till vad som är behövligt för det föreliggande målets avgörande.

Anledningen till att jag begärde ordet är en passus i fortsättningen av detta hovrättens uttalande, där det heter: "Ett motivuttalande, vilket

riksdagen godkänner, torde kunna få betydelse som vägledande för tillämpningen av gällande lag." Det förefaller mig som om utskottet hade anslutit sig till den uppfattning som hovrätten här uttrycker. Utskottet säger nämligen: "Den lämpligaste lösningen torde — — — vara att domstolarna, såsom regelmässigt torde ske i praxis, vid avgörandet av formerna för utredningens förebringande i tillbörlig mån beaktar den tilltalades intresse av att icke onödigtvis utsättas för lidande och obehag av den art som åhörandet av alla detaljer i utredningsmaterialet kan medföra."

Nu skulle jag vilja fråga utskottets ärade ordförande hur det här uttalandet skulle kunna få vägledande betydelse, såsom hovrätten över Skåne och Blekinge alltså önskar, när utskottet slutar med att enbart yrka avslag på motionen.

Jag skulle också vilja begagna tillfället att vädja till justitieministern, som glädjande nog infunnit sig i kammaren, att i någon form vidareföra det uttalande som justitieukskottet sålunda gör i den här frågan. Kanske vi därigenom kan få en utveckling i den riktning som jag i egenskap av motionär har önskat.

Det förefaller mig som om vi alla här var eniga i sak, men man måste väl då försöka se till att vad som här förekommit kommer vidare till dem det berör, alltså närmast domstolarna.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Med anledning av vad herr Wiklund i Stockholm sade och även med anledning av herr Westbergs inlägg vill jag säga några ord om det här betänkandet.

Vi har i utskottet stannat inför den uppfattningen att det stundom kan vara motiverat att bifalla en begäran av en tilltalad att få lämna rättssalen när förhandlingarna berör personalia och det kan vara känsligt för vederbörande att närvara. Det är riktigt som herr Wiklund säger, att utskottets betänkande på den här punkten får uppfattas som ett för domstolarna vägledande uttalande. Vi menar alltså att det som vi här säger — och som herr Wiklund citerade — får utgöra en tolkning av vad gällande rätt kan anses innebära i fråga om närvaroplikten för den tilltalade.

Jag vill återigen citera vad utskottet säger i detta ärende så att det inte kan råda några missförstånd. Utskottet framhåller: "Den lämpligaste lösningen torde i stället vara att domstolarna, så som regelmässigt torde ske i praxis, vid avgörandet av formerna för utredningens förebringande i tillbörlig mån beaktar den tilltalades intresse av att icke onödigtvis utsättas för lidande och obehag av den art som åhörandet av alla detaljer i utredningsmaterialet kan medföra. Undantagsvis kan också enligt utskottets mening omständigheterna i det särskilda fallet vara sådana att en begäran från den tilltalade att slippa närvara under föredragningen av personalia framstår som så befogad att hinder enligt gällande rätt inte bör anses föreligga för domstolen att villfara densamma."

Vi har gjort vårt uttalande mot bakgrunden av att rättegångsbalken utgår från den huvudregeln att den tilltalade i princip är skyldig att vara närvarande under huvudförhandling i mål av den svårighetsgrad att

Torsdagen den
4 november 1971

*Föredragningen av
personundersökning
och rättspsykiatrisk
utlåtande vid huvud-
förhandling i
brottmål*

personundersökning ägt rum.

Något uttryckligt stadgande som ger domstolen möjlighet att låta den tilltalade vara borta från visst skede av förhandlingen finns inte. Men domstolen kan förordra att den tilltalade inte får vara tillstädes under vittnesförhör och dylikt om han faller vittnet i talet eller på annat sätt hindrar att vittnet utsäger sanningen. Detta stadgande, som närmast reglerar en ordningsfråga, kan emellertid inte leda till något motsatslut beträffande fall där den tilltalade själv önskar slippa närvara. Med andra ord har utskottet sett det så att av ett stadgande om att domstolen i en viss situation kan bestämma att den tilltalade inte får vara närvarande följer inte att rätten skulle vara förhindrad att låta den tilltalade vara borta från visst skede av huvudförhandlingen om tillräckliga skäl talar för det. Det strider enligt utskottets mening inte heller mot de syften som ligger bakom bestämmelserna om den tilltalades närvaroplikt, att rätten i sådana fall på den tilltalades begäran befriar honom från skyldigheten att vara närvarande under föredragningen av personalia, särskilt inte om han biträdades av försvarare som kan tillvarata hans intressen och göra de beriktiganden som behövs.

Jag kan kanske också parentetiskt nämna att närvaroplikten inte 100-procentigt upprätthålls i rättegångsbalken. Det stadgas t. ex. att en huvudförhandling i och för sig kan ta sin början även om den tilltalade inte inställt sig då målet ropas upp, nämligen om man kan anta att han kommer att inställa sig senare. Men denna bestämmelse skall självfallet användas med mycket stor restriktivitet. Vi har i utskottet menat att värt uttalande också skall tillämpas restriktivt, särskilt med hänsyn till nödvändigheten av att nå en så fullständig utredning som möjligt i påföljdsfrågan. Det kanske är överflödigt att tillägga att vi också har ansett det självklart att den tilltalade vid sin återkomst till rättssalen skall informeras om vad som förekommit i hans bortovaro.

Jag vill nämna att — som också framgår av handlingarna — utskottets tolkning av gällande rätt har stöd på den här punkten av riksåklagaren, och jag vill också framhålla att utskottet har haft kontakt med justitiedepartementet som har förklarat sig dela utskottets uppfattning om hur rättegångsbalken bör tolkas i det här avseendet.

Jag understryker alltså, herr talman, återigen att det som utskottet här har gjort är en tolkning av vad gällande rätt innebär, och vi har inte försökt oss på något slags lagstiftning, eftersom lag ju ändå stiftas gemensamt av regering och riksdag och lagstiftning således inte kan förekomma i ett sådant här fall, där det formellt enbart är riksdagen som är inkopplad. Men det är klart att en sådan här lagtolkning i praktiken kan få samma verkan som en lagstiftning, och därför har vi tyckt det vara naturligt att vi så att säga av etikettsskäl skulle höra efter i kanslihuset om man där delar vår uppfattning. Och när vi då har fått ett besked att man i justitiedepartementet ser på denna fråga på samma sätt som utskottet har vi ansett att vi kan göra en sådan här lagtolkning.

Jag vill för herr Wiklund i Stockholm framhålla att vi har från utskottets sida förutsatt att domstolarna tar del av vad utskottet här har sagt och också av debatten i kammaren och att något ytterligare förfarande inte behövs för att bestämmelsen skall tillämpas på det sätt

som vi tyckt vara riktigt.

För herr Westberg i Ljusdal, som tillsammans med herr Wijkman står för det särskilda yttrandet, vill jag slutligen endast framhålla, att även om vi förstår de motiv som ligger bakom det särskilda yttrandet, så tycker vi ändå i utskottet i övrigt att ett sådant förfarande med stenciler som skulle delas ut kommer att strida mot det som är grundläggande i rättegångsbalken, nämligen principen om omedelbarhet och muntlighet. Och det är väl också att förmoda att genomförandet av ett sådant förslag skulle leda till en betydande pappersexercis, vilket bör undvikas.

Vi har i alla händelser inte velat instämma i det praktiska förslag som här har framförts, och med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber bara att få uttrycka min tillfredsställelse över de uttalanden, som utskottets ärade ordförande nu här har gjort och som ju helt och hållet ligger i linje med det jag önskat uppnå med min motion. Det är alltså med största tillfredsställelse jag konstaterar att utskottet och jag har ungefär samma äsikt i den genom motionen väckta frågan.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Det kunde naturligtvis vara en hel del att säga i denna fråga, eftersom den ju också har en principiell innebörd. Men jag skall försöka att begränsa mina synpunkter här.

Jag vill i alla fall framhålla att den muntlighet på vilken hela vårt rättegångsförfarande bygger är så viktig att man inte bör nagga den i kanten, om det inte finns alldeles särskilda skäl. Det är av värde för rätts säkerheten att de uppgifter på vilka domstolen skall döma kommer fram i ett muntligt förfarande och att åklagare och tilltalad och försvarare får möjlighet att ställa kompletterande frågor, så att allt blir så bra utrett som möjligt. Jag har för min del aldrig varit med om en begäran från någon tilltalad att slippa att höra personundersökningsberättelsen läsas upp, men det kan naturligtvis bero på att man inte har trott att det fanns en sådan möjlighet. Däremot händer det då och då att en begäran om föredragning inom stängda dörrar framställs, och jag har aldrig hört talas om att en sådan begäran har avslagits.

Jag har suttit på ärendet i utskottet och instämmer naturligtvis i vad utskottet skrivit. Men jag vill tillägga den personliga synpunkten att föredragningen av personundersökningsberättelsen ganska ofta ger anledning till kompletterande frågor från åklagare och försvarare och kanske också från domstolen, och svaren kan faktiskt ibland vara till nytta för den tilltalade. Det är klart att man kan ställa frågorna sedan den tilltalade har återvänt till rättssalen, när berättelsen är uppläst, men det är bättre att slippa dra upp problemen en gång till.

Jag tror alltså att om man i stor utsträckning skulle använda metoden att den tilltalade lämnar rättssalen när personundersökningsberättelsen föredras, så skulle man få en i någon mån sämre utredning som grundval för påföljdsfrågans bedömning, och det vore inte lyckligt. Jag hoppas därför att frågan i allmänhet skall lösas så att domstolen föredrar

*Föredragningen av
personundersökning
och rättspsykiatriskt
utlåtande vid huvud-
förhandling i
brottmål*

Torsdagen den
4 november 1971

*Föredragningen av
personundersökning
och rättspsykiatriskt
utlåtande vid huvud-
förhandling i
brottmål*

personundersökningsberättelsen med överhoppande av helt ointressanta och kanske för den tilltalade obehagliga personliga förhållanden. Jag tror att det skall gå relativt bra med en sådan genomgång, liksom det har gjort hittills. Vi skall ändå komma ihåg att i brottmål är det oftast inte själva brottet det gäller, utan påföljden, och det är viktigt att den saken blir så grundligt bedömd som möjligt.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Det är två synpunkter som jag här vill bemöta. Den första framfördes av utskottets värderade ordförande, när hon talade om den pappersexercis som skulle bli följden av ett bifall till det förslag som vi fört fram i det särskilda yttrandet. Jag har svårt att förstå att det kan bli någon sådan pappersexercis, eftersom ju personundersökningen under alla förhållanden finns utskrivnen och alltså kan föredras. Den föreligger redan. Då kan det väl inte bli någon ytterligare pappersexercis – åtminstone inte i annan mån än att man kanske måste framställa flera exemplar av handlingen, men det kan inte vara särskilt betungande.

Mitt andra bemötande gäller herr Ernulfs uttalande att man inte får naggja muntligheten i kanten. Sedan sade emellertid herr Ernulf själv att det är just vad domstolen bör göra – man bör hoppa över det som är besvärande för den tilltalade och bara föredra det som lämpligen kan föredras. Då har man enligt min mening naggat muntligheten i kanten. Vad vi menar är att man skall föredra det som nödvändigtvis måste föredras muntligt, ingenting mer. Men kanske är avståndet mellan oss ändå inte så stort.

Sedan innebär vårt förslag också att den tilltalade är med hela tiden, så att han kan kommentera, svara på frågor osv. Jag har svårt att tänka mig att det skulle innebära sådana risker som herr Ernulf här utmålade. Jag förstår inte varför det skulle göra det.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Jag vill säga till herr Westberg i Ljusdal att jag faktiskt inte önskar naggja muntligheten i kanten. Det är nämligen så att domstolen har både rätt och plikt att avvisa sådan bevisning som saknar betydelse i målet, och det är sådana uppgifter som man bör hoppa över vid föredragningen. Givetvis skall man sedan inte läsa upp dem vid överläggningen inför nämnden. Då skulle man begå det fel som herr Westberg talade om.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Till herr Westberg i Ljusdal vill jag säga att eftersom det i det särskilda yttrandet står att personundersökningen skall sammanfattas på en stencil, så betyder det ändå att man måste skriva en sammanfattning. Det måste göras en omgång på stencil och skickas ut i tillräckligt antal exemplar.

Vidare vill jag fråga om det är meningen att detta förfarande skulle tillämpas ex officio i alla mål eller om man i förväg skall försöka plocka ut de mål där man skall ha detta förfarande? Eller skall man göra det först efter framställning från en part? I så fall betyder det en tidsutdräkt

med målets handläggning.

Det är alltså, förutom den principiella invändning som vi har, sådana praktiska problem som har gjort att vi inte kunnat ställa oss bakom förslaget.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Det var intressant att höra att det är också praktiska problem som gjort att man inte kunnat följa oss som står för det särskilda yttrandet och inte enbart principiella synpunkter.

Vi har ju inte framlagt något direkt förslag, utan vi har önskat att diskussionen på den här punkten skall fortsätta. Hur man bör utforma den praktiska lösningen skulle ju den fortsatta diskussionen få visa.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Sänkning av åldersgränsen för straffbart homosexuellt umgänge

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 19 i anledning av motion om sänkning av åldersgränsen för straffbart homosexuellt umgänge.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag är övertygad om att kammarens ledamöter har förståelse för att jag gör ett inlägg med anledning av min motion med ett för riksdagen tämligen ovanligt innehåll – nämligen en fråga som rör de sexuellt avvikande – och även om min motion fått en synnerligen välvillig behandling såväl i flertalet remissyttranden som i utskottets betänkande. Senast dessa frågor förekom i en längre riksdagsdebatt var 1962. De riksdagsmän som då tillhörde andra kammaren minns säkert den socialdemokratiska Göteborgsrepresentanten och läkaren Elisabet Sjövals engagerade, sakkunniga och framsynta agerande för denna grupp människor.

Jag vet att jag uttrycker mig litet tokigt när jag säger att det på sätt och vis ursprungligen var en "sinkadus" att jag kom att väcka motionen nr 648, i vilken det hemställes att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära sådan ändring i brottsbalken att straffbarhetsgränsen för såväl heterosexuellt som homosexuellt umgänge blir 15 år. Säkerligen har jag kolleger oavsett parti i detta hus som gärna hade gjort en framstöt i frågan, om de bara hade fått en påstötning om det. Men jag är också medveten om att vi har kolleger som skulle ha ryckt på axlarna.

Det var så att mina moderata kamrater och jag på Stockholmslänsbänken annonserade, som några kanske minns, i januari i några tidningar: OM DU VORE RIKSDAGSMAN – VAD SKULLE DU MOTIONERA OM? Ring eller skriv osv. Vi blev faktiskt nedringda, vi fick mängder av brev, vi blev kontaktade av många, många människor. Behov av kontaktmöjligheter med oss här i huset finns det verkligen.

En av de första som ringde mig lördagsmorgonen den 16 januari, när

Torsdagen den
4 november 1971

*Sänkning av ålders-
gränsen för straff-
bart homosexuellt
umgänge*

annonsen publicerades, var dåvarande ordföranden för Riksförbundet för sexuellt likaberättigande, RFSL. När han presenterat sig och detta riksförbund undrade han om riksdagsmannen nu ville avbryta samtalet. — Politiker brukar inte vilja lyssna på oss, sade han. Jag lyssnade den lördagsmorgonen. Jag hade inga kunskaper om dessa människors förhållanden. Jag lyssnade till riksförbundets styrelse vid ett senare tillfälle. Jag lyssnade till vad några, som jag trodde, sakkunniga på annat håll ansåg om detta.

Skulle jag väcka en motion? Att en politisk framstöt skulle innebära märkliga och även för mig personligen obehagliga reaktioner stod klart. Jag fick en hel del råd, bl. a. följande: "Det skall jag säga Dig, Alf, väcker Du en motion om de där homofilerna är Du politiskt död."

Men ju mer kunskaper jag fick om dessa stackars människor, desto mer insåg jag att en motion måste väckas. Tyvärr tvekade jag, trots allt, att be riksdagskolleger stödja motionen. I dag vet jag att många, många i de olika riksdagspartierna gärna hade undertecknat motionskravet. Justitietskottets betänkande har entydigt klargjort detta, vilket fyller mig med glädje och tacksamhet. Till den rådgivare som hotade med politisk död skickade jag motionen och ett Solsjenitsyncitat: "Den politiker som inte vågar förmedla oro, orättvisor och smärta till samhället och som inte vågar kräva nödvändiga förändringar förtjänar ej att kallas politiker."

Herr talman! Jag har tre önskemål. Det gäller dels justitieministern, dels reaktionärerna i landet, dels de sexuellt avvikande.

Mitt första önskemål gäller alltså justitieministern. Utskottet förutsätter att den av justitieministern förutskickade översynen av brottsbalkens bestämmelser om sedlighetsbrotten kommer till stånd inom kort. Eftersom justitieministern är närvarande i kammaren vill jag fråga: När tillsättes utredningen? Jag hoppas att svaret blir: Någon gång i denna månad eller någon gång i nästa vecka.

Mitt andra önskemål gäller ett antal människor av vilka några skrivit till mig. Nog har jag anat att det finns människor i det svenska samhället som är till ytterlighet reaktionära, gammaldags tänkande och omänskliga i sin attityd. Men att jag skulle få så konkreta bevis för detta genom de brev jag erhållit hade jag ändå inte anat. Låt mig få redovisa ett par citat: "Orsaken till varför de homosexuella får ett reserverat bemötande från oss andra är att vi vet att de är farliga att ha att göra med."

Ett citat ur ett annat brev är också intressant: "Jag tycker att vi har nog av ungdomsligor och ungdomsbrottslighet i det här landet så riksdagsmännen behöver sannerligen inte hjälpa till med sämre lagar."

Ytterligare ett citat: "Det finns visst nu för tiden ungefär 450 000 homofiler i Sverige, dvs. 5 % av Sveriges befolkning. Detta är en skamfläck på världskartan."

Jag skall inte redovisa fler citat. Kammarledamöterna förstår hur breven i övrigt är formulerade och hur hotelser och oförskämdheter radats upp. Enkelt vore att rycka på axlarna åt dessa människor, att nonchalera dem, att skratta eller att vara oförskämd tillbaka. Att reagera så vore emellertid helt felaktigt. Dessa människor har inte tillräckliga kunskaper om förhållandena. Någon kan ha råkat ut för någon sexuellt

Sänkning av åldersgränsen för straffbart homosexuellt umgänge

avvikande som förfarit brottsligt. Men döm inte detta generellt. Kom ihåg att brottslingar ju också finns bland de heterosexuella, bland oss andra. Vad som bl. a. behövs är saklig information. Inte minst krävs detta bland de unga. Har ni tänkt på hur en skolflicka eller skolyngling känner sig när hon eller han upptäcker ett annorlunda sexuellt beteende hos sig själv? Vem skall de tala med? Med föräldrarna? Få ungdomar vågar göra det. Med lärarna? Med kamraterna i gänget? Hur tror ni dessa våra unga medmänniskor reagerar, när de möter bristen på förståelse, intoleransen, de skygga och avvisande blickarna? Här behövs sannerligen upplysning, öppenhet, förståelse och all den medmänsklighet som jag vet ändå finns i dagens svenska samhälle.

Det tredje önskemålet gäller de sexuellt avvikande människorna själva och naturligtvis framför allt dem som med uppmärksamhet har följt riksdagsbehandlingen från i våras. Jag skulle vilja säga till dem: Försök förstå hur riksdagen arbetar och att beslutsprocessen tar tid. Jag hade visserligen motionerat om omedelbar lagändring. Motionskravet är inte tillstyrkt, men jag är synnerligen nöjd med den positiva utskottsbehandling som motionen har fått. Försök förstå, passiva och aktiva medlemmar i RFSL och inte minst ni som t. o. m. har satt i gång något slags hungerstrejk, att om riksdagen om en stund bifaller utskottets förslag har ni fått bekräftelse på att problemet är på väg att lösas. Ni kan känna tillförsikt inför framtiden. Toleransen, förståelsen och likaberättigandet som människa och samhällsmedlem är på väg – även för er.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Herr Wennerfors erinrade om att jag vid ett tidigare tillfälle här i riksdagen har svarat på en fråga om bestämmelserna i 6 kap. brottsbalken, där man återfinner bestämmelserna om straff i vissa fall för homosexualitet. Det var i december 1969 och jag sade då att det fanns anledning att se över bestämmelserna i detta kapitel. En förberedande utredning har sedan pågått inom departementet, en utredning som alltså inte har berört bara den nu aktuella frågan utan även vissa andra frågor beträffande sedlighetsbrott, där förändrade värderingar föreligger i samhället och där det alltså finns anledning att överväga lagändringar.

Jag vill nu här i kammaren tala om att detta förberedande arbete har hunnit så långt att det föreligger utkast till direktiv för en utredning om översyn av sedlighetsbrotten. I dessa direktiv lägges en speciell tyngdpunkt på bestämmelserna om homosexualitet men naturligtvis tas också upp vissa andra bestämmelser i kapitlet som är i behov av en översyn.

Jag hoppas att det skall vara möjligt att utse sakkunniga och att få utredningen i gång inom den allra närmaste tiden. Med den allra närmaste tiden menar jag då de närmaste veckorna.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag skall bara be att i all korthet få säga, att jag anser att det är ett mycket angeläget förslag som herr Wennerfors har fört fram i sin motion. Jag hör till de säkert många ledamöterna här i kammaren som

Torsdagen den
4 november 1971

*Sänkning av ålders-
gränsen för straff-
bart homosexuellt
umgänge*

gärna skulle ha satt sitt namn under kravet i den motionen. Jag vill också påminna om att när folkpartiets landsmöte i september sammanträdde i den här lokalen, hade man att behandla en liknande motion. Landsmötet uttalade då, att vid den översyn av lagstiftningen, som utskottet här har uttalat sig för, inriktningen bör vara den, att diskriminerande bestämmelser gentemot de homosexuella bör tas bort.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Efter herr Wennerfors' och justitieministerns anföranden skulle jag inte behöva lägga mig i debatten, men jag har en känsla av att en utredning kommer att gå mycket snabbare, om man från början vet att det över hela det politiska spektrat finns stämning för en snabb lagändring.

Jag har under en stor del av mitt yrkesverksamma liv arbetat som rättspsykiater och ungdomspsykiater. Antalet homosexuella bland det klientel jag haft har inte varit särskilt stort. Det har kanske inte varit större, relativt sett, än motsvarande relativt i en vanlig population. Någon sällsynt gång har det förekommit utpressningsfall av den typ som herr Wennerfors nu nämner i sin motion, och jag har där undersökt bägge parter, både utpressaren och den utpressade. Men oftare har nog den typ av fall förekommit som Läkaresällskapet nämner i sitt remissyttrande, när man talar om "önskvärheten av att minska de homosexuellas upplevelse av att vara avvikande och därmed icke accepterade av samhället".

De förra fallen – utpressningsfallen – förekommer, och sannolikt förekommer det många gånger fler sådana fall än de som kommer till läkares och juristers kännedom – av naturliga skäl: den som är föremål för utpressningen betalar utpressaren och kan fortsätta att vara anonym; fallen kommer då inte till någon annans kännedom. Antalet av de senare fallen däremot, de som Läkaresällskapet nämnde om här, är sannolikt identiskt med antalet homosexuella, dvs. alla homosexuella känner sig avvikande och därmed icke accepterade av samhället. Jag kan nämna att i International Herald Tribune för den 28 oktober – alltså för bara några dagar sedan – förekom en stor och fin artikel om en amerikansk homosexuell, Otto H. Ulrich, som har intervjuats om sina erfarenheter på det plan som Läkaresällskapet nu nämner.

Motionären har sannolikt uppskattat antalet sexuellt avvikande för högt. Det är en konventionell föreställning att antalet homosexuella – relativt väl avgränsade homosexuella – skulle ligga någonstans vid ett par procent, men detta är en konventionell siffra som kan vara felaktig; den kan vara för hög eller för låg. Som väl alla numera vet är inte homosexualiteten någonting som kan skarpt avgränsas från heterosexualiteten. Det finns en flytande övergång mellan den ena typen av klart avgränsade fall och den andra typen.

Oavsett hur många procent av befolkningen det kan vara som är homosexuella eller bisexuella kvarstår det faktum att nu gällande lag innebär en klar diskriminering. En sådan diskriminering skulle man kunna försvara, om den byggde på vetenskapligt fastställda fakta, men de argument som användes för särslagstiftningen hade inte då -- och de har

inte heller nu — något stöd i vetenskapliga undersökningsresultat. Över huvud taget famlar man fortfarande i mörker på detta område, och de uppgifter som man kan säga är vetenskapligt styrkta är ganska få.

Med dessa ord yrkar jag bifall till utskottets hemställan och skickar budskapet med justitieministern, att jag hoppas att den här diskrepansen i lagen kommer ur världen snarast möjligt.

Herr BÖRJESSION i Falköping (c):

Herr talman! I likhet med herr Romanus vill jag ge till känna att jag med tillfredsställelse hälsar att man nu på allvar tar upp dessa avvikande människors problem. Jag har kommit i kontakt med några personer, som tillhör den grupp som kan betecknas som avvikande. Jag måste säga att de för mig öppnade en värld som jag knappast trodde existerade. Dessa människor är sannerligen värda samhällets stöd och hjälp och bör inte bara bli föremål för bestraffning.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Föredrogs justitieutskottets betänkanden:

Nr 20 i anledning av motion om införande av arbetskolonier inom kriminalvården

Nr 21 i anledning av motion om avskaffande av brottspåföljden ungdomsfängelse, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 7 Ansvar för ekonomiskt förtal

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 22 i anledning av motion om ansvar för ekonomiskt förtal.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:646 av herr Nordgren m. fl. (m), vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att Kungl. Maj:t skulle framlägga förslag om sådana ändringar i 5 kap. 1 § brottsbalken och i 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen att bestämmelserna i dessa även kom att omfatta ekonomiskt förtal.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1971:646.

Reservation hade avgivits av fru Kristensson (m) samt herrar Dockered (c), Johansson i Växjö (c), Westberg i Ljusdal (fp), Petersson i Röstånga (fp) och Wijkman (m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1971:646 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning samt förslag till lagstiftning rörande s. k. ekonomiskt förtal.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Till justitietskottets betänkande nr 22 har fogats en reservation av de borgerliga ledamöterna i utskottet. Jag tror inte att utskottsledamöterna egentligen har så olika uppfattning om behovet av en lagstiftning rörande ekonomiskt förtal. Vad som skiljer oss är huruvida utskottet i det här ärendet skall ge sin mening till känna eller inte. Jag skulle ändå, herr talman, bara vilja säga några få ord om själva historiken.

I den gamla strafflagen fanns ett stadgande, som sade att den som om annan lämnade uppgift som var menlig för den kränktes yrke, näring eller fortkomst skulle straffas. I och med nya brottsbalkens tillkomst togs detta stadgande bort. I brottsbalken finns alltså inte någon straffsanktion mot ekonomiskt förtal. Straffrättskommittén hade emellertid föreslagit att en bestämmelse i det här hänseendet skulle införas i brottsbalken. Denna bestämmelse skulle även gälla juridiska personer. Departementschefen hade dock en mot straffrättskommittén och mot lagrådet avvikande mening, varför någon bestämmelse inte intogs i brottsbalken. Motioner väcktes och första lagutskottet behandlade dessa. Om utredningen om illojal konkurrens inte fann det lämpligt att föreslå bestämmelser i samband med sitt utredningsuppdrag, borde det enligt första lagutskottet övervägas, om inte brottsbalken kunde kompletteras med bestämmelser i detta hänseende. Utredningen om illojal konkurrens fann emellertid att det inte låg inom dess område att komma med förslag. Det enda som då föreslogs var att man borde skydda förhållandet mellan olika näringsidkare. Om någon sådan kom med ett osant påstående mot någon annan näringsidkare skulle detta kunna straffas.

Otvetydigt kan dock sägas att det förekommer fall, vilket även vitsordats av alla som yttrat sig om denna sak, då t. ex. kunder, klienter, patienter och andra sprider oriktiga uppgifter, som inte är ärekränkande i vanlig mening men som ändå från ekonomisk synpunkt kan vara skadliga för dem som drabbas därav. Jag kanske kan nämna att förra året företogs en enkät bland ett hundratal företagare, och då visade det sig att ungefär en tredjedel av företagen vitsordade att de blivit utsatta för osanna påståenden.

Dessa kunde gälla sådana saker som att de hade eftersatt arbetarskyddet, tillverkat hälsovådliga eller miljöförstörande produkter, att man hade stött grekjuntan och alla möjliga liknande påståenden som visade sig vara osanna men där det inte fanns någon möjlighet att få ersättning för den ekonomiska skada som förtälet hade vållat. Företagen vitsordade också att påståendena hade vållat både ekonomiska skador, försvårat personalrekryteringen och avsättningen av produkter. Sammanfattningsvis visade enkäten att det otvetydigt förelåg behov av bestämmelser på detta område.

Nu finns det väl anledning att erinra om – det har utskottet också gjort – att departementschefen i samband med 1970 års lagstiftning om otillbörlig marknadsföring ansåg att ett eventuellt stadgande om ekonomiskt förtal inte hade sin naturliga plats vare sig i lagen om illojal konkurrens eller i en lag om otillbörlig marknadsföring utan i så fall borde komma in i brottsbalken och tryckfrihetsförordningen. Departementschefen ansåg också att frågan om införande av allmänna bestäm-

melser i ämnet fick tas upp i annat sammanhang.

Det utskott som behandlade frågan det året hänvisade också till att departementschefen var införstådd med att ekonomiskt förtal kunde medföra skada för dem som drabbades därav och ansåg att man torde kunna räkna med att frågan ägnades tillbörlig uppmärksamhet i departementet.

Vi reservanter har noterat detta och anser det riktigt att utskottet och riksdagen ger sin mening till känna i det här hänseendet. Vi nöjer oss alltså inte med att hoppas att departementet kommer med ett förslag utan tycker det är riktigt att markera att vi anser det angeläget att denna fråga snarast regleras. Vi anhåller därför att frågan utreds och blir föremål för lagstiftning så snart som möjligt.

Jag vill, herr talman, med detta yrka bifall till den reservation som är fogad till betänkandet.

I detta anförande instämde herr Nordgren (m).

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Efter fru Kristenssons anförande kan jag fatta mig mycket kort.

Jag har vid behandlingen av detta ärende anslutit mig till reservanterna av det skälet att jag vill få frågan om möjligheten att lagstifta till skydd mot ekonomiskt förtal prövad. Men jag vill samtidigt framhålla, att jag är medveten om att det vid denna utredning kan komma att visa sig att svårigheterna att skapa en tillämpningsbar lag blir så stora att vi tvingas avstå från att lagstifta. Självfallet måste emellertid utredningen syfta mot en sådan lagstiftning. Jag kan inte förstå att man behöver hesitera inför kravet på en utredning.

Frågan har varit uppe vid olika tillfällen, men hittills har man inte fått den utredning som från olika håll begärts. Utredningen om illojal konkurrens anförde t. ex. i sitt betänkande att de återstående betydelsefulla frågorna om ekonomiskt förtal utreds. Det sade man redan år 1966. Det borde alltså vara på tiden att den utredningen kommer till stånd.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr DOCKERED (c):

Herr talman! Jag kunde också säga att jag kan ansluta mig till de synpunkter som utskottets värderade ordförande har lämnat. Jag vill emellertid fatta mig mycket kort och – med anledning av att utskottet hänvisar till att departementschefen är införstådd med att ekonomiskt förtal kan medföra skada för den som drabbas och att därför inte någon riksdagens åtgärd är påkallad – erinra om att vi kan gå tillbaka ända till straffrättskommitténs förslag 1953. Kommittén påtalade förhållandena beträffande ekonomiskt förtal och föreslog att regler skulle tas in i brottsbalken, men där togs inte denna fråga med.

Sedan har man hänvisat till utredningen om illojal konkurrens, som i sitt betänkande om otillbörlig konkurrens år 1966 anförde att det var angeläget att de återstående frågorna om ekonomiskt förtal utreds.

Det konstaterades sedan från lagstiftarnas sida att det inte var lämpligt

att ta in dessa spörsmål i lagen om otillbörlig konkurrens, och bollen gick till 1963 års konsumentupplysningskommitté, som i sitt betänkande Konsumentupplysning anförde med kursiverad stil: »Kommittén vill emellertid betona vikten av att konsumentupplysningsaspekten beaktas vid en totallösning av problemet ekonomiskt förtal, vilket utgör en lagstiftningsfråga som det är angeläget att snarast bringa till en positiv lösning.»

Vi vet alla att vårt näringsliv arbetar under hårdare förhållanden nu än på länge, och den hänsynslösa hårdhet som nu kan iakttagas på olika områden återfinnes även i konkurrensen och i samlevnaden människorna emellan. Jag tror att man kan säga att det är förenligt med vårt ansvar som riksdagsledamöter att göra ett sådant påpekande som reservanterna har ansett att utskottet borde göra. Det här är en fråga som varit under mycket långvarig behandling men ändå inte fått någon slutlig lösning. Vi bör väl inte hesitera därför att lagstiftningsfrågan i det här sammanhanget är svår. Vi får på många områden räkna med att det finns svårigheter när det gäller att formulera lagreglerna. Men vi bör inte av den anledningen underlåta att skapa skydd på det här området för den som hedersamt försöker utföra en gärning. I det här sammanhanget gäller det inte bara den enskilde utan även den juridiske företagaren. Om man går tillbaka till straffrättskommittén har 19 år förflutit och det är berättigat att riksdagen ger en mening till känna i denna fråga.

Med det anförda vill jag yrka bifall till reservationen.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Så sent som 1970 hade riksdagen tillfälle att diskutera frågan om lagstiftning mot ekonomiskt förtal i anledning av motioner som då väcktes i samband med propositionen om lag om otillbörlig marknadsföring.

Nu har fru Kristensson redan hänvisat till mycket av vad som anförts i utskottsbetänkandet och hon har refererat en del av förhistorien. Utskottet har ganska utförligt redogjort för de möjligheter som reglerna om ärekränkning ger att i vissa fall beivra ekonomiskt förtal och också för att den nya lagen om otillbörlig marknadsföring indirekt ger ett visst skydd för en näringsutövare mot otillbörliga reklamåtgärder och annan marknadsföringshandling som inte är riktigt just.

När tredje lagutskottet behandlade den här frågan uttalade utskottet att man ansåg att riksdagen inte borde vidtaga någon åtgärd. Man gjorde detta dels med anledning av att man ansåg att frågan om ekonomiskt förtal inte hörde hemma under detta ärende, dels med hänvisning till de diskussioner som tidigare hade förekommit och de frågesvar som hade avgivits av departementschefen.

Vi tycker inom utskottsmajoriteten att det inte har hänt något sedan 1970 som motiverar att vi nu skulle komma till en annan slutsats. Vi vet att meningarna redan den gången var delade, och det är fullt konsekvent att motionärerna och fru Kristensson som utskottets talesman nu vidhållit sin uppfattning.

Jag blev en liten smula förvånad när herr Westberg i Ljusdal tog till orda. Han sade att han var väl medveten om att man, om man gör en

utredning på detta område, mycket väl kan komma fram till att det föreligger sådana svårigheter att det inte är möjligt att lagstifta. Men han har ändå velat ställa sig bakom reservationen. Jag undrar om han vet vad han satt sitt namn under. Man begär faktiskt i reservationsklämman att riksdagen i anledning av motionen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning samt förslag till lagstiftning rörande s. k. ekonomiskt förtal. Det förefaller mig som om herr Westberg i sak stod närmare utskottsmajoriteten än reservanterna. Han har väl läst litet hastigt här. Herr Dockered tycks däremot veta vad han har satt sitt namn under.

Jag vill säga att frågan om en lagstiftning mot ekonomiskt förtal, som departementschefen påpekade i sitt i utskottsbetänkandet refererade frågesvar, ju inte hörde hemma under det ärende som förelåg. Departementschefen medgav emellertid att det kunde förekomma fall där man inte kunde komma till rätta med sådana här företeelser enligt de nuvarande lagbestämmelserna. Därav får man väl utläsa att avsikten är att i ett lämpligt sammanhang ta upp denna fråga till övervägande. Men därifrån till att redan nu ha en klar uppfattning om att vi bör ha en lagstiftning, innan utredningen är genomförd och innan man vet om en lagstiftning låter sig förena med de tryckfrihetsrättsliga aspekterna, tycker vi är att gå litet väl långt.

Vi är införstådda med att denna fråga i lämpligt sammanhang bör tas upp till begrändande, men vi vill lämna öppet huruvida det finns möjligheter att låta detta leda till lagstiftning eller inte, och det är orsaken till att utskottsmajoriteten har stannat för att avstyrka bifall till motionen.

Jag ber att få yrka bifall till detta förslag.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det torde väl framgå av det som jag tidigare har sagt att jag befinner mig någonstans mitt emellan i detta sammanhang. Det vill jag inte sticka under stol med. Men jag lutar över åt den uppfattning som innebär krav på en utredning. Jag vill att denna fråga skall genomlysas för att vi skall kunna se om det finns vägar vilka kan leda fram till det skydd som vi söker. Jag är fullt medveten om att svårigheterna är mycket stora. Men eftersom jag har denna uppfattning, ville jag ändå instämma med reservanterna och begära att frågan skulle komma under ordentlig utredning.

Och om man begär en sådan utredning är det väl självklart att man menar att den skall vara syftande — jag har varit angelägen om att få in det i ordet i skrivningen — mot en lagstiftning. Det är väl alldeles självklart. Varför skulle man utreda, om man inte har som syfte att försöka komma fram till en lagstiftning?

Jag hoppas att utskottets vice ordförande nu har förstått att jag nog vet vad jag skriver under.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Av fröken Bergegrens inlägg föreföll det nästan som om hon skulle vara mera negativ till motionsförslaget än vad som framgår av utskottsmajoritetens betänkande, men jag hoppas att så inte är fallet.

Hon sade att vi har dock bestämmelser om ärekränkning, men läget är ju det att bestämmelserna om ärekränkning inte täcker det vi vill åt, nämligen det renodlade ekonomiska förtålet. Vidare sade fröken Bergegren att det också finns åtgärder mot otillbörlig reklam. Ja, jag nämnde ju att i frågor mellan näringsidkare kan vi komma åt den här företeelsen, men tyvärr sker många fall av ekonomiskt förtal inte mellan näringsidkare utan mellan konsument, patient och vad det kan vara visavi en företagare.

På en punkt kan jag hålla med fröken Bergegren, och det är när hon säger att ingenting har hänt sedan 1970. Jag skulle vilja säga att det egentligen inte har hänt någonting sedan 1953, och vi reserverar anser att det är väsentligt att någonting äntligen händer och man får en utredning och ett förslag till en lag till skydd mot ekonomiskt förtal. Jag vill återigen erinra om att departementschefen också är införstådd med att ekonomiskt förtal kan medföra skada för dem som drabbas av det och att han själv har sagt att frågan får tas upp i annat sammanhang. Då tycker jag att de i riksdagen som är intresserade av frågan också har skyldighet att ge sin mening till känna som en vägledning för departementschefen.

Fröken BERGEGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, fru Kristensson, jag är säkerligen inte mera negativ än vad utskottsbetänkandet låter framskymta, men jag vill erinra om att utskottet under återopande av tredje lagutskottets utlåtande 1970 instämt i vad där sades, nämligen att eftersom departementschefen har sin uppmärksamhet riktad på fallet, så finns det ingen anledning för riksdagen att vidtaga någon åtgärd.

Jag kan visst medge att det kan uppstå situationer, då man kunde önska att det funnes möjligheter att beivra ekonomiskt förtal, men mot det måste också ställas problemet huruvida man skall ge sig in på en lagstiftning som kanhända kan komma att tolkas av människor som att det är riskabelt att framföra en fri kritik. Det är de frågorna som är så oerhört viktiga i ett demokratiskt samhälle att jag tycker att man bör akta sig för att komma med en bestämd beställning på en lagstiftning, innan man vet om denna är förenlig med de principer vi har här i landet om fri åsiktsbildning, yttrandefrihet och tryckfrihet. Detta är orsaken till att utskottet stannat vid förslaget att avslå motionen.

Till her: Westberg i Ljusdal vill jag säga att jag nu har fått klart för mig att herr Westberg har mycket svårt att veta på vilken fot han står i det här fallet.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Den motion som vi nu diskuterar begär bl. a. förändringar i tryckfrihetsförordningen. Man skall kunna bestraffa s. k. ekonomiskt förtal. Också tidningar skall kunna fällas enligt en lagregel, som med nödvändighet kommer att bli ganska kautschukartad. Vi kan se framför oss åtskilliga komplicerade och olustiga tryckfrihetsmål mot tidningar som haft artiklar om t. ex. företag, som skadats eller påstått sig ha skadats, av pressens kritik och nyhetsförmedling.

Reservanter från tre partier begär nu "en utredning syftande till lagstiftning". Själv är jag utomordentligt tveksam till att utvidga de områden där tidningar skall kunna ställas till ansvar och bestraffas. Det finns för många tendenser i debatten att tukta massmedia av olika slag med regler och begränsningar. Förslagen har ofta goda syften, men resultaten kan bli farliga för yttrandefriheten.

Utskottets majoritet har visserligen knappast argumenterat på ett principiellt plan. Men jag vill inte vara med och stödja tanken på en utredning om s. k. ekonomiskt förtal, "syftande till lagstiftning," som måste beröra tryckfrihetsförordningen. Därför kommer jag liksom förra året till slutsatsen att man från liberal utgångspunkt nu bör rösta med utskottet.

I detta anförande instämde herrar Molin, Romanus, Möller i Göteborg och Ullsten samt fru Anér och fröken Bergström (samtliga fp).

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet av den anledningen att det är en omständighet som inte finns omnämnd i justitieutskottets betänkande men som bör omnämnas i detta sammanhang. Det har i debatten talats om tidigare utredningar, till vilka man funnit att denna ytterligt svårbedömda fråga inte hör. Det har dock hänt något sedan 1970. Vi har för första gången på drygt 20 år fått en allsidig utredning om tryckfrihetsförordningen, den s. k. massmediautredningen. I dess direktiv heter det att TF varit i kraft under drygt 20 år och att man vunnit rika erfarenheter under denna tid men att det finns anledning nu undersöka i vad mån de ställningstaganden som låg till grund för tryckfrihetsförordningen fortfarande är hållbara i belysning av den utveckling som har skett, de erfarenheter som gjorts och den diskussion som förts.

Eftersom detta är en parlamentarisk utredning är de partier som står under reservationen till justitieutskottets betänkande också representerade där. Jag tror att man i det större sammanhanget, om partierna så önskar, har större möjlighet att agera. Då får man det stora och måhända det rätta sammanhanget. Jag tycker att denna lilla pusselbit bör komplettera bilden innan riksdagen träffar sitt avgörande i frågan.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag kan ha viss förståelse för de synpunkter som herr Ahlmark förde fram. Men i den andra vågskålen vill jag lägga de skador som åsamkas genom att man inte har något korrekionsmedel mot ekonomiskt förtal och dessutom det som herr Dockered tidigare sade, det hårda klimat som nu finns mot våra företagare vilket gör att skadorna mot dem är mera omfattande för närvarande än de varit tidigare.

Dessa skadeverkningar drabbar inte enbart företagen utan också allmänheten och konsumenterna som en bieffekt. Jag nämnde förut en enkät som gjorts bland några företagare för att undersöka verkningarna av detta. Av den enkäten framgick också att det var praktiskt taget omöjligt för en företagare som blivit utsatt för osann beskyllning att få in ett beriktigande i TV eller i pressen. Detta visar att tryckfriheten fungerar

liksom bara på ett sätt. Det går inte att ge ett beriktigande samma genomslagskraft som ett osant påstående.

Detta gör att jag ändå tror att de alldeles övervägande skälen talar för att man beslutar sig för att utreda dessa frågor. Även om vi reserverar menar att utredningen självfallet skall syfta till en lagstiftning – annars vore den meningslös – vill vi inte nu säga att en lagstiftning tvärsäkert är möjlig att genomföra. Jag tycker verkligen att frågan är så viktig att man åtminstone bör tillsätta en utredning som syftar till lagändring.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag håller med fru Kristensson om att det finns två vägskäl i den här frågan. För mig väger alltså hänsynen till tryck- och yttrandefriheten tyngst.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Kristensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitiekammarens hemställan i betänkandet nr 22 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru Kristensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	175
Nej	·	107
Avstår	·	6

§ 8 Föredrag

Försvarsutskottets betänkande nr 16 med anledning av motion om förflyttning av gamla militära förråd

Socialförsäkringsutskottets betänkande nr 32 i anledning av motion om arbetsgivarinträde beträffande pensionstagare sysselsatta i skyddade verkstäder

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 9 Utbetalningen av folkpension till folkpensionär med B-skatt

Nr 121

Torsdagen den
4 november 1971

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 33 i anledning av motion angående utbetalningen av folkpension till folkpensionär med B-skatt.

*Utbetalningen av
folkpension till
folkpensionär med
B-skatt*

I detta betänkande behandlades motionen 1971:179 av herrar Ringaby (m) och Carlshamre (m), vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle föreslå att folkpensionärer med B-skatt bereddades möjlighet att lyfta folkpensionen och betala skatt samma dag.

Utskottet hemställde att motionen 1971:179 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr Ringaby (m), fröken Bergström (fp) och herr Adolfsson (m), som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen 1971:179 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om åtgärder syftande till att pensionsanvisning skulle få nyttjas vid erläggande av skattelikvid i enlighet med vad reservanterna anfört.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! När den politiska viljan finns kan man lösa mycket komplicerade problem; när den inte finns kan man resa svåra hinder kring en mycket enkel fråga.

Den fråga som behandlas i detta utskottsbetänkande har på ett mycket egendomligt sätt återuppstått ur ett tidigare motionsyrkande. Den gamla riksdagens första och andra kammare har enhälligt bifallit det motionsyrkande som nu återkommer.

Alla vet ju att folkpensionärerna får sin folkpension den 15 i varje månad, och alla vet att de som har B-skatt skall betala den skatten senast den 13 varannan månad.

Nu har det varit ett önskemål från folkpensionärer som har B-skatt — enligt uppgift rör det sig om ca 150 000 stycken i vårt land — att de skall kunna få betala skatten samma dag som de får sin folkpension. Det är alltså en praktisk anordning.

Den här frågan har varit på tapeten ända sedan 1961. Det har varit en interpellationsdebatt 1965, och frågan har återkommit 1966. Hela tiden ställde sig andra lagutskottet, som då behandlade saken, mycket kallsinnigt till det här problemet därför att det gällde att ändra på uppbördsterminen. Men 1966 ändrade motionärerna sitt krav. De konstaterade nämligen att folkpensionsanvisningen kommer den 13, alltså samma dag som skatten skall betalas, och då sade de: Kan man inte låta den här folkpensionären med B-skatt använda folkpensionsanvisningen den 13, när han betalar sin skatt? Det skulle göra att han bara behövde gå en gång till postanstalten i stället för två. Det här tyckte andra lagutskottet var en ganska fiffig lösning. Det tillstyrkte motionen enhälligt och uppmanade riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t och begära en sådan ändring, vilket riksdagen gjorde. Samtliga här närvarande — i

Torsdagen den
4 november 1971

*Utbetalningen av
folkpension till
folkpensionär med
B-skatt*

varje fall alla som är med från gamla riksdagen – har alltså en gång tidigare bifallit det här yrkandet.

Sedan hände det ingenting förrän 1969. Då tog finansminister Sträng upp problemet i en proposition, men han ville inte genomföra någon ändring. Han skrev så här – och det är mycket viktigt att konstatera vilket motiv han har haft för att avstyrka förslaget: "Jag anser inte att den fördel, som det för denna grupp skulle innebära att få betala skatten i samband med att de lyfter folkpensionsbeloppet den 15 i uppbördsmånaden, uppväger de nackdelar som en förlängning av uppbördsterminen skulle innebära för skatteuppbörden." Det har riksdagen aldrig begärt. Riksdagen begärde ingen förlängning av uppbördsterminen. Den begärde inte att man skulle betala den 15 utan den 13, när folkpensionsanvisningen kom. Då skall ju också skatten betalas.

Jag kanske också skall tillägga att den här frågan i första hand gäller folkpensionärer med små inkomster som har ont om pengar när skatten skall betalas. Det kan då vara en praktisk åtgärd att de får använda folkpensionsanvisningen och betala skatten med den vid samma besök på posten.

Med dessa få men, hoppas jag, kloka ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr Hyltander (fp).

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Enligt bestämmelserna skall ju den som har att inbetala skatt – det gäller också B-skatt – göra det senast den 13 den månad när det är uppbördstermin. Den som har att lyfta pension kan göra det tidigast den 15 i månaden. Där finns alltså ett intervall på två dagar.

Då frågar man sig: Varför går det inte att samordna de här båda reglerna så att den som har pension kan få lyfta den tidigare för att betala sin skatt med? För det första är det på det sättet att den skattebetalning som sker skall postverket redovisa i vanlig ordning, och det är ett både arbetskrävande och tidskrävande arbete; det bör man vara medveten om.

Herr Ringabys m. fl. motion innebär att man skulle få använda sin pensionsanvisning för att betala sin B-skatt. Då måste vi fråga oss – och jag tror att många pensionärer kommer att göra det – varför den som har B-skatt skall ha möjlighet att lyfta sin pension två dagar tidigare än övriga pensionärer. Om det råkar vara så att det skattebelopp som skall betalas in är mindre än pensionsanvisningen, hur skall man då göra med den överskjutande delen? Skall man få lyfta den, eller skall man få hämta den efter den 15 i vederbörande månad? Får man lyfta den tidigare innebär det att övriga pensionärer – och pensionärer som bara är hänvisade till folkpensionen och sin pensionsanvisning – har mycket svårt att förstå att den som är i en sådan situation att han betalar B-skatt skall äga förmånen att lyfta sin pension tidigare. Jag tror att det finns anledning för herr Ringaby att fundera igenom hur det kommer att verka.

Den som har sådana inkomster att han skall betala B-skatt, han har väl också en sådan planering av sin ekonomi att han måste kunna ta hänsyn

till skatteuppbörden utan att han skall ha särskilda förmåner.

Herr Ringaby hänvisade till att denna fråga hade behandlats tidigare av riksdagen. Den behandlades 1966, och den gången avvisade riksdagen generellt och bestämt att man skulle få skjuta på uppbördsterminen till den 15. Men riksdagen behandlade då ett förslag -- och det redovisade också herr Ringaby, kanske litet försiktigare -- att man skulle få använda pensionsanvisningen för att kunna betala sin skatt två dagar tidigare. Det var av den anledningen som riksdagen skrev till Kungl. Maj:t och hemställde om en prövning av den delen. Denna prövning gjorde Kungl. Maj:t 1969. Herr Ringaby har refererat skrivelsen, och jag behöver inte göra det.

Men jag skall kanske påminna om att riksdagen antog Kungl. Maj:ts förslag att riksdagens skrivelse inte skulle föranleda någon åtgärd. Det förekom ingen motion, och riksdagen accepterade finansministerns uppfattning på den punkten och avvisade det förslag som andra lagutskottet hade framlagt tre år tidigare.

Sedan dess har, herr talman, såvitt jag kan förstå ingenting inträffat som innebär att man behöver vidta någon ändring i det beslut som riksdagen fattade 1969 i anledning av denna fråga. Med den utgångspunkten, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Herr Carlsson i Vikmanshyttan påminner om att ingen slog larm när finansministern framlade propositionen, nr 51 år 1969. Det var faktiskt ingen här i kammaren som observerade att den här detaljen hade bakats in i propositionen, som var ganska stor och omfattande och som handlade om ändringar i uppbördsförordningen m. m. Om någon hade observerat att den här lilla detaljen kommit in bland de många saker som behandlades i propositionen, hade det självfallet kommit en motion då. Men när vi så småningom fick kännedom om detta, återkom vi ju motionsvägen.

Det är klart, herr Carlsson, att om skatten är mindre än folkpensionen, måste vederbörande få tillbaka av folkpensionsbeloppet den 13, när skatteuppbörden äger rum, medan andra pensionärer får sina pengar den 15. Men vi har ju litet olika tider; företagen betalar skatten den 18. Jag tror inte att det kan vara något oöverstigitligt hinder mot att man ordnar en sådan här liten praktisk detalj.

Postverket är ju ändå en serviceinrättning, och det här gäller pensionärer -- ofta småbrukare ute på landet som kanske har långt till poststationen. Kunde de ordna lyftandet av folkpensionen och betalandet av skatten vid samma besök på sin postanstalt, så tycker jag det skulle vara en praktisk åtgärd. Jag är helt övertygad om att med de moderna resurser som vi i dag har när det gäller sådana här saker skulle det vara en mycket enkel åtgärd att vidta.

Jag vidhåller alltså mitt yrkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Ringaby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 33 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Ringaby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ringaby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	213
Nej	—	67
Avstår	—	8

§ 10 Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 34 i anledning av motion om åtgärder mot könsdiskriminering.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Semesterlagstiftningen

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 26 i anledning av motioner angående semesterlagstiftningen.

I detta betänkande behandlades

1) motionen 1971:740 av herrar Ekinge (fp) och Hörberg (fp), vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en översyn av gällande semesterlag och förslag till sådana ändringar att arbetstagare som uppnått viss ålder erhöles en häremot svarande längre semester,

2) motionen 1971:755 av herrar Jönsson i Arlöv (s) och Alf Pettersson i Malmö (s), vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till sådan ändring av 11 § semesterlagen, att underrättelse om semester såvitt möjligt borde lämnas tre månader före semesterns början och icke i något fall givas senare än en månad dessförinnan,

3) motionen 1971:766 av herrar Nilsson i Växjö (s) och Fagerlund (s),

4) motionen 1971:1188 av herrar Romanus (fp) och Möller i Göteborg (fp), vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till sådan ändring av semesterlagen, att rätten till semester beräknades oavsett när arbetstiden varit förlagd.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:740,

2. att riksdagen i anledning av motionen 1971:755 hos Kungl. Maj:t hemställde om förslag till ändring av 11 § semesterlagen i enlighet med vad utskottet anfört,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:766,

4. att riksdagen i anledning av motionen 1971:1188 hos Kungl. Maj:t hemställde om översyn av reglerna om semesterförmåner för deltids- och korttidsanställda.

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! I vår motion nr 740 har vi framhållit att arbetskraften utsättes för en allt starkare förslitning och att det bl. a. beror på de ständigt ökade kraven på hög effektivitet, på de snabba förändringarna i arbetsmetoder osv. Det är ofrånkomligt att den äldre arbetskraften drabbas hårdast. Därför måste, menar vi, olika åtgärder sättas in för att motverka de negativa effekterna av denna utveckling, eftersom det till synes inte går att hindra utvecklingen som sådan.

Det beslut som vårriksdagen fattade om stöd för den äldre arbetskraften var ju riksdagen enig om. Men vi måste gå vidare. Och en väg är att, som vi har föreslagit, bereda den äldre arbetskraften en något längre semester så att den exempelvis på hösten eller våren får några extra dagar för avkoppling och rekreation – utan att vederbörande fördenskull behöver vara sjukskriven.

Nu skriver utskottet att utskottet inte har någon anledning att frågå föregående riksdagsbeslut i denna fråga, alltså att avslå motionen, därför att "det bör ankomma på arbetsmarknadens parter att behandla frågan". Ja, arbetsmarknadens parter har behandlat denna fråga så länge som vi över huvud taget har haft regelmässigt förhandlingsarbete i vårt land, men semesterfrågan har ändå alltid varit en lagstiftningsfråga. Vi som var med i arbetslivet före den första semesterlagens tillkomst 1938 vet att det dessförinnan i stort sett inte förekom någon semester alls för den största delen av den arbetande befolkningen. Genom lagstiftningsåtgärder har sedan dess semesterns längd ökat till de fyra veckor som gäller i dag. Även om lagen medger möjligheter för parterna på arbetsmarknaden att träffa överenskommelse om längre semester än vad lagen anger, så vet vi ändå att det på alla områden utom på det offentliga området har varit omöjligt att få längre semester än den lagen garanterar. Undantaget, som gäller vissa tjänstemannagrupper med längre semester därför att vederbörande har högre lön, bekräftar mer än det motsäger detta mitt påstående.

Utskottet skriver vidare: "Först om det visar sig att det inte är möjligt att avtalsvägen lösa frågan bör lagstiftningsåtgärder närmare övervägas." Ja, TCO och alla dess olika förbund anser att vi nu har kommit till den punkten. Vid TCO:s kongress 1970 beslöts nämligen enhälligt att ge TCO:s styrelse i uppdrag att verka för att semesterlagen ändras i berört avseende. I TCO-styrelsens yttrande över Svenska industritjänstemannaförbundets motion sägs bl. a.: "Styrelsen instämmer i de krav som i motionen framförts på en åldersdifferentierad semester. Sådana krav har även från vissa TCO-förbund framförts till arbetsgivarmotparterna vid avtalsrörelserna, dock utan att något resultat uppnåtts. Motionens förslag att TCO-styrelsen skall verka för en ändring av semesterlagen i berört avseende finner styrelsen riktigt. Denna fråga är av stor betydelse för äldre arbetstagare." Jag har, herr talman, dessutom anledning förmoda

att också Landsorganisationen i det stora hela delar denna bedömning.

Med anledning av vad jag här anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen 740.

I detta anförande instämde herr Hörberg (fp).

Herr JOHANSSON i Blentarp (s):

Herr talman! Herr Ekinge har här redogjort för den motion som han har väckt och framlagt vissa synpunkter på utskottets betänkande. Vad herr Ekinge här anfört skiljer sig inte från vad man har fått ut av motionen och vad utskottet har framhållit i sitt betänkande.

Herr Ekinge pekar på att det bör tas hänsyn till de äldre arbetstagarna. Det framgår också av utskottsbetänkandet. Han säger att det redan har vidtagits olika åtgärder och erinrar om att värriksdagen antog lagen om stöd åt den äldre arbetskraften. Men det framhålls också i utskottsbetänkandet att utskottet anser att det bör ankomma på arbetsmarknadens parter att söka lösa detta problem och avtalsvägen göra upp om vad som skall gå utöver semesterlagen, som är en minimilagstiftning.

Herr Ekinge sade vidare att TCO uttalat att man borde lösa problemet lagstiftningsvägen, då det tydligen inte gick att göra det avtalsvägen. Men från Landsorganisationens sida har man senast vid höstens kongress betonat att man bör fortsätta att försöka lösa problemet förhandlingsvägen.

Man kan inte se semesterfrågan som en isolerad företeelse när det gäller den äldre arbetskraften. Man måste se den även som en social fråga, och när de förhandlande parterna skall bedöma detta måste de göra en prioritering. De har väl hittills ansett att tryggheten är det väsentliga för den äldre arbetstagaren; en bättre arbetsmiljö är också mera värd än en längre semester. Man kan också ställas inför problemet att en längre semester för den äldre arbetstagaren kanske skulle driva fram en ökad arbetslöshet bland de äldre.

När socialutskottet har intagit denna ståndpunkt — som vi också har inskrivit i betänkandet — så menar vi att därest de förhandlande parterna inte skulle kunna lösa problemet på bästa sätt med hänsyn till de prioriteringar vi har gjort så bör man först och främst utreda saken, och då måste man utreda en betydligt bredare sektor och inte bara semesterfrågan.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till socialutskottets hemställan.

Herr EKINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den väsentliga skillnaden mellan mitt yrkande och utskottets är att utskottet, som jag också redovisade, har framfört synpunkterna men sedan dragit slutsatsen att dessa skulle leda till avslag på motionen. Detta yrkande gör man alltså mot bakgrunden att parterna på arbetsmarknaden har hållit på i över 30 år — sedan den första semesterlagens tillkomst — och försökt förhandla. Det gör man vidare mot bakgrund av att det tjänstemannaförbundet, som i viss liten utsträckning lyckats att på något sätt förhandla sig fram på den här vägen, självt anser att resultatet är så begränsat att förhandlingsvägen icke

bedöms som framkomlig. Det är därför jag ställer mig något tveksam till synpunkten att man måste vänta ytterligare. Jag skulle vilja fråga: Hur länge skall man då vänta?

Utskottet anför två i och för sig motstridiga synpunkter. I en mening säger man: "Först om det visar sig att det inte är möjligt att avtalsvägen lösa frågan bör lagstiftningsåtgärder närmare övervägas." Litet längre ned säger utskottet: "Man kan nämligen inte bortse från att förmåner för den här aktuella gruppen som i och för sig ter sig väl motiverade kan ha mindre önskvärda effekter, exempelvis då det gäller att skapa ökad trygghet." Dessa effekter uppstår naturligtvis på vilken väg frågan än löses.

Det brukar understundom sägas att politik är att vilja. Vill man någonting för den grupp i vårt samhälle som är mer utsatt för påfrestningarna i dagens arbetsliv än någon annan, då borde man vilja också i detta sammanhang.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr JOHNSON i Blentarp (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekinge tycks fortfarande inte kunna inse att denna fråga har betydligt större räckvidd än den korta distans som motionen omfattar.

Politik är att vilja, sade herr Ekinge. Jag vill understryka att utskottet har gett uttryck för en mycket god vilja att täcka in de äldre arbetstagarnas förmåner. Men man måste även se på tryggheten i anställningsförhållandena. Man kan inte bara se på semestersidan, utan frågan måste bedömas över hela fältet.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Eftersom herr Ekinge yrkade bifall till motionen kanske det finns anledning för mig att i all korthet förklara varför folkpartiets ledamöter i socialutskottet i år, liksom i andra lagutskottet förra året, har avstyrkt motionen.

På initiativ av fru Nettelbrandt har folkpartiet under flera år fört fram förslag om utredning av möjligheterna till en längre sammanhängande ledighet, som kunde tas ut någon gång under den arbetsföra perioden. Vill man verka för en sådan längre sammanhängande ledighet, kan man inte genom semesterlagstiftningen in-teckna de ökade möjligheterna till ledighet och besluta att de skall tas ut i form av årlig semester. Det är orsaken till att vi inte velat gå med på denna motion.

Utöver detta kan möjligtvis sägas att det just nu – av skäl som herr Johnsson i Blentarp anförde – kan vara särskilt tveksamt att lägga ökade kostnader för den äldre arbetskraften.

Eftersom en annan semestermotion behandlas i samma betänkande skall jag be att få uttrycka min tillfredsställelse över, att socialutskottet har tagit mer positivt på förslaget att förbättra semesterförmånerna för de deltidsanställda än vad man gjort tidigare när denna fråga behandlats i riksdagen. Jag hoppas att det kommer att leda till att man snabbt

avskaffar den nuvarande diskrimineringen av deltidsarbetet, som har utgjort ett hinder för en önskvärd utveckling mot fler deltidsarbeten.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 740, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 2--4

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Föreskrifter för gifttransporter

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 27 i anledning av motion om föreskrifter för gifttransporter.

Herr ANNERÅS (fp):

Herr talman! I socialutskottets betänkande nr 27 i anledning av motion om föreskrifter för gifttransporter sägs: "Socialutskottet, som vill understryka vikten av att frågan löses utan tidsutdräkt, anser sig därför kunna avstå från att föreslå riksdagen att ånyo göra framställning i frågan hos Kungl. Maj:t. Utskottet utgår således från att motionens syfte kommer att bli tillgodosett inom en nära framtid. Med hänsyn härtill avstyrks motionsyrkandet."

Självfallet kan väl detta betecknas som en positiv skrivning, och med detta borde väl motionärerna låta sig nöja. Men jag måste säga att jag finner att utskottet har gjort det litet för lätt för sig genom att hänvisa till att Kungl. Maj:t 1964 tillkallade "särskilda sakkunniga för att utreda frågan om Sveriges tillträde till en år 1957 i Genève undertecknad överenskommelse mellan ett antal europeiska stater rörande internationell befordran av farligt gods på väg samt därav direkt föranledda organisatoriska spørsmål och legislativa" – alltså lagstiftande – "åtgärder på det nationella planet. I samband därmed skall de sakkunniga också se över och komplettera de författningsföreskrifter som gäller för landsvägs-transporter av farligt gods i inrikestrafik."

Av betänkandet framgår vidare: "Riksdagen uttalade för ett år sedan, att det var otillfredsställande att frågan om kompletterande författningsföreskrifter för landsvägs-transport av farligt gods ännu åtta år efter gift- och bekämpningsmedelsförordningarnas antagande inte fått någon lösning. Kungl. Maj:t borde enligt riksdagens mening vidta sådana åtgärder att förslag i frågan utan ytterligare dröjsmål kunde redovisas för riksdagen."

Jag finner det anmärkningsvärt att de sakkunniga inte har presterat mer än vissa redovisningar under denna långa tidsperiod. Med detta låter

sig utskottet nöja. Men hur ser det ut i verkligheten?

Jag skall ta ett exempel från en artikel i Göteborgs-Tidningen den 8 februari 1971 om en olycka som hände i Göteborg den 3 december, när en lastbil välte och spridde ut ett ton gift över vägbanan. Flera personer skadades av giftet.

Olyckan i Göteborg inträffade när en lastbil med 18 ton av det giftiga ämnet kromsyra på flaket tappade en del av lasten vid uppfarten till Götaälvbron på Hisingsidan. Det pulveriserade giftet spreds ut över ett stort område, och vägbanan fick spärras av för trafik. Om lastbilen hade tappat kromsyrefaten i innerstaden hade en katastrof varit oundviklig.

20 av de 30 brandmän som sändes till platsen för att bärga giftet fick frätskador på händerna och fördes till sjukhus. Flera av dem drabbades dessutom av andningsbesvär.

Tyvärr finns det inga bestämmelser utfärdade som tvingar åkerierna att sätta varningsskyltar på gifttransporterna. En sprängämneslastad bil däremot måste vara försedd med både skyltar och vimplar för att göra trafikanterna uppmärksamma på faran.

Den åkare som ändå vill varningsskylta sin lastbil riskerar åtal. Dylig omtänksamhet strider nämligen mot vägtrafikförordningen.

För varje år används mer och mer giftiga ämnen inom industrin. Den kromsyra som spreds ut vid Götaälvbron var på väg från Skandiahavnen till Boliden och hade alltså bara hunnit en liten bit på väg. Kromsyran är explosiv i förening med vissa ämnen och starkt frätande.

När det gäller hanteringen av dessa gifter är det anmärkningsvärt att informationen om dem är så dålig. Brandmännen i Göteborg visste inte om kromsyrans frätande effekt utan arbetade i bara plasthandskar med att bärga det utspridda pulvret. Flera av dem fick brännskador på händerna. Inte heller renhållningsverket visste om ämnets giftighet.

Jag finner det därför angeläget att man åstadkommer föreskrifter för dessa transporter. De förekommer dagligen, och mycket svåra olyckor kan inträffa.

Jag har, herr talman, självfallet intet yrkande, eftersom utskottet hänvisar till den pågående utredningen. Men jag hoppas innerligt att utredningen snart kommer med ett förslag, som tar ställning till denna fråga.

Herr JOHNSON i Blentarp (s):

Herr talman! Herr Annerås kritiserar den långa tid det har tagit att utreda frågan om gifttransporterna. Det må vara riktigt att det har tagit lång tid, och detta kan kanske i sak kritiseras. Men som utskottet anför håller sakkunniga på med en utredning, och man kommer inom kort att lägga fram förslag om bestämmelser. Det kan därför knappast sägas att utskottet inte behandlat frågan på ett tillräckligt uppmärksamt sätt. Det vore väl inte riktigt, om utskottet ånyo skulle föreslå riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t, då vi kan förvänta att nya bestämmelser kommer när som helst. Oavsett hur snabbt dessa giftbestämmelser kommer, fordras det alltid att de kontinuerligt följs upp av sakkunniga inom olika områden, eftersom det ständigt kommer nya gifter och nya behandlingsmetoder.

Herr Annerås talade också om behandlingen av gifter, vilket inte har direkt med transporter att göra men ändå är en viktig fråga. Jag tror att vi efter hand och inom en nära framtid kommer att få de bestämmelser som utskottet talar om i sitt betänkande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till socialutskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13 Vissa växtbekämpningsmedel

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 28 i anledning av motioner angående vissa växtbekämpningsmedel.

I detta betänkande behandlades

1. motionen 1971:18 av herr Måbrink m. fl. (vpk),
2. motionen 1971:424 av herr Nilsson i Agnäs m. fl. (m), vari hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om förbud mot spridning av gift i växtbekämpande syfte vid vägarna.

Utskottet hemställde

- A. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:18,
- B. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:424.

Reservation hade avgivits av herrar Åkerlind (m) och Nisser (m), som ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:424 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förbud mot spridning av gift i växtbekämpande syfte vid vägarna.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av fru Marklund (vpk).

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! I socialutskottets betänkande nr 28 behandlas bl. a. motionen 424, i vilken det begärs förbud mot spridning av gift i växtbekämpande syfte vid vägarna.

Under våren 1971 har giftnämnden beslutat att s. k. fenoxisyror inte längre skall få användas som bekämpningsmedel i sjöar och vattendrag, mot buskar och sly i skogen och inte heller längs vägar eller i offentliga parker. Däremot skall fenoxisyror fortfarande få användas i ogräsbekämpande syfte inom jordbruket.

Att dessa gifter nu är förbjudna som bekämpningsmedel inom en så stor sektor måste hälsas med tillfredsställelse. Men det finns ändå anledning till oro. Fenoxisyrorna svarar för ca 70 procent av de giftbekämpningsmedel som används. När nu fenoxisyrorna förbjudits kan det resultera i en övergång till andra gifter som inte är förbjudna. På det sättet kan besprutningarna fortsätta i kanske oförminskad styrka.

Besprutning längs vägarna är enligt min mening den mest allvarliga. De bär som växer längs vägarna blir i första hand föremål för intresse från de vägförandes sida. Framför allt barn stannar gärna och äter av bären som växer på vägkanten och kan på det sättet få i sig en hel del gifter.

Resultatet av besprutningen i form av fula bruna buskar som står och skräpar syns naturligen också mest längs vägarna. När den som trafikerar en väg dagligen får se dessa förfulade landskap är det fråga om en allvarlig miljöförstöring för vederbörande.

Till allt detta kommer det tillskott av arbetstillfällen som det kunde innebära, om man i stället använde sig av mekanisk eller manuell röjning.

Alla dessa skäl gör att vi reserverar ansett att motionen 424, som kräver förbud mot spridning av gift i växtbekämpande syfte vid vägarna, bör bifallas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr Nisser (m).

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Också jag vill instämma i vad herr Åkerlind sade. Utskottet har uppenbarligen ägnat tid åt behandlingen av min motion, varför jag i stort inte vill föra någon polemik mot vad utskottet säger. Jag vill dock till protokollet säga några saker.

Jag har här en uppgift från statens vägverk som kommit i dag. Den säger att man under år 1970 spred 50 ton fenoxiättiksyra utspädd i vatten för bekämpning av buskar vid vägrenarna. Verksamheten är tills vidare uppskjuten, men man måste här fundera över varför det inte går att få en ändring till stånd. 50 ton av en syra, som kanske är farlig, utvräkt i svensk jord och utspädd i vatten! Inga skadeeffekter är påvisade, står det i den uppgift jag har fått. Detta är nästan cyniskt. I stället borde man ha lämnat bevis om oskadlighet innan man började sprida denna vätska. Jag vill upprepa en enda mening ur min motion beträffande besprutningar: "Detta är ett av de många områden där vår generation utan att känna till skadeverkningarna för framtiden i syfte att öka bekvämligheten och sin egen säkerhet vidtagit åtgärder utan föregående forskning."

Med största sannolikhet blir det skador. Jorden och grundvattnet skall suga upp detta gift. Vi vet ingenting om dess väg genom myllan, i diken, till insekter, maskar och fåglar, andra djur och människor. Kanske även till brunnar. I den uppgift jag fått står att 1 procent av världsförbrukningen av fenoxisyror eller 1 600 ton sker i Sverige. Jag tycker att det är en ohygglig siffra.

Jag vill gärna säga detta utan att jag därmed tror att man i dag kan få en ändring till stånd genom motionen eller det föreliggande utskottsberäkningen. Vad jag menar är att det måste bli ett slut med spridningen av gift av alla slag och i alla sammanhang i naturen, i vattnet, i jorden och i luften.

Det är bra att ett temporärt förbud råder då det gäller bekämpningen av buskar och att giftnämndens expertgrupp arbetar. Men hur denna grupp utlåtande än kommer att bli då det kanske kommer vid årsskiftet

1971–1972 reser sig en allt starkare opinion mot miljöförstöring av alla slag och även mot denna form. Jag vill gärna uttala mig mot all växtbekämpning med gifter och även mot all annan användning av gifter mot exempelvis levande varelser. Man använder gifter som man inte vet hur de i det långa loppet verkar på de varelser som ofrivilligt kommer i beröring med dem.

Man kan i dag tala med en bonde som använder stora ord och darr på rösten då han yttrar sig om den miljöförstöring som hotar vår värld. Sedan frågar man: "Vad använder du för preparat ute på åkern i din jord? Är det gifter du sprider?" Svaret blir: "Ja!" Man frågar då: "Vet du om det är ofarligt?" "Nej," svarar bonden, men det höjer min avkastning ekonomiskt." Eller som det står på ett ställe i utskottsbetänkandet: Medlet anses outhärligt.

Så ligger saken till. Vi kan alltså konstatera att de som ropar högljutt om riskerna för miljöförstöring inte alltid själva lever som de lär.

Jag har i min motion tagit upp frågan om skönheten kring turistvägarna. Jag har fått mottaga många smädliga tillmälen för detta av dem som sagt att denna sak har ringa betydelse. Men jag tycker inte det. Just under den vackraste tiden kan man i stora delar av vårt land på vägar, genom skogar och upp emot fjällen mil efter mil möta vanställda vägrenar. Lång tid efter besprutningen – ofta gäller det månader – ser man det mörka, bruna, hemska som blivit resultatet av besprutningen. Det är en nedslående syn. Jag tycker inte att naturen skall behandlas på det sättet.

Nu säger man att det kostar för mycket att gå fram på annat sätt. Jag frågar: Kostar det verkligen för mycket om man avstår från giftet och i stället vart tredje eller vart fjärde år – när det gäller vissa växtområden kanske ännu mer sällan – gör arbetet med hjälp av maskiner eller liar? Man svarar ja. Vi får komma ihåg att man inte varje år behöver slå en vägren för att få bort buskarna. Effekten varar ganska länge åtminstone på sina håll.

Behovet av sysselsättning på vägarna i de områden jag talar om är ju också ganska stort. Vägarna går till turistorterna i fjällen. Det finns många beredskapsarbeten som förefaller att inte medföra några praktiska resultat, men det här är väl ett område där man kan utföra någonting vettigt. Om man säger att det blir för dyrt att skona och bevara naturen, för dyrt att förhindra användandet av gifter, vill jag säga att det för mig står klart att det verkligen höga priset är det pris vi får betala när vi föröder vår natur, när vi har förgiftat vår miljö, fördärvat jorden och grundvatt-net, skövlut världen och förstört våra livsbetingelser.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Till vår motion, nr 18, har vi avgivit ett särskilt yttrande i vilket vi konstaterar, att efter motionens avlämnande har förbud införts mot användning av växtgifter – hormoslyr som de kallas – i skogsbruk, parker och längs vägrenar. Det är i sådana områden i vilka vi anser det speciellt nödvändigt att förbjuda användningen av preparaten, därför att människor och djur just där lätt kan komma i kontakt med preparaten och skadas.

Det förbud som beslutats är temporärt och har tillkommit efter att den av giftnämnden tillsatta expertgruppen redovisat sina forskningsresultat. Vi är av den bestämda uppfattningen att förbudet mot användning av hormoslyr i skogsbruk, parker och långa vägrenar skall bestå även i fortsättningen. De hittills framlagda forskningsresultaten ger belägg för detta. Jag skall nämna några exempel.

En av expertgruppens medlemmar, professor Ingemar Ahlén, säger så här: "En lång rad ekologiska följd effekter av herbicidanvändningen har konstaterats, och ett betydande antal oklara punkter har påvisats. Följande kan nämnas: Fortsatt reduktion av vissa lövträd kan hota existensen för två hackspettsarter i delar av Sverige. Reduktion av lövinslag drabbar insektsätande fåglar. Lövbekämpningen på hyggen och kraftledningsgator reducerar vinterfodermängden för älgar, hjortar, rådjur och harar. Gräsmängden ökar, vilket kan medföra ökning i sorkpopulationen. Detta är vad som konstaterats.

En del av de oklara punkterna är: Vattenkemin i relation till kalhuggning och herbicidbehandling dåligt känd. Ekologiska effekter i vattendrag genom förändring av vattenvegetationen samt av omgivande eller överhängande buskage ej tillräckligt studerade. Betydelsen av lövfällande vegetation för markprocesserna och för skogsekosystemet som helhet behöver utvärderas."

Vad som här är ytterst anmärkningsvärt är det sätt på vilket naturvårdsverket har agerat. Efter giftnämndens förbud klagade de stora skogsbolagen och krävde att förbudet skulle upphävas. Naturvårdsverket ställde sig helt på de klagandes sida och menade att befolkningen skulle varnas via anslag och annonser om att besprutning ägt rum. Men nu är det ju inte enbart människorna som utsätts för risker, utan även djuren. Detta får i sin tur till resultat att balansen i naturen rubbas med oanade konsekvenser. Jag har svårt att tro att man på naturvårdsverket skulle vara okunnig om detta förhållande. Jag kan därför inte dra någon annan slutsats än att naturvårdsverket i detta fall endast tagit hänsyn till skogsbolagen.

Utskottet hänvisar i sin skrivning till att giftnämnden senare i höst ånyo skall ta upp frågan om rätten att i fortsättningen använda växtgifterna som bekämpningsmedel. Giftnämnden får därvid möjlighet att ta med i bedömningen de ytterligare forskningsresultat som framkommit efter beslutet den 4 mars i år.

Vi motionärer vill avvakta de fortsatta forskningsresultaten innan vi vill kräva ett förbud mot eller begränsning av användningen av växtgifter i jordbruket. Skulle de fortsatta forskningsuppgifterna visa att det finns risker för att preparaten vid användning i jordbruket på lång sikt kan medföra skador på människor och djur måste ett förbud införas. Kostnadsaspekterna får då inte vara avgörande. Redan nu, och oavsett de resultat som kommer att framläggas, måste resurser satsas på forskningen för att få fram biologiska bekämpningsmedel. Man måste också överväga den biodynamiska odlingen.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Det är inte svårt att i själva sakfrågan vara överens med

motionärerna och med dem som talat här. Vi känner nog alla i denna kammare på ungefär samma sätt. Jag vet inte om jag kan tala för alla, men jag skulle tro att vi hyser samma rädsla för vad som är på gång. Därför är det ganska svårt att kring detta ämne driva upp någon häftig debatt mellan de tidigare talarna och mig som skall tala för utskottsmajoriteten.

När man går till utskottsbetänkandet visar det sig också att den reservation som finns endast gäller "förbud mot spridning av gift i växtbekämpande syfte vid vägarna". Reservanterna antar att motionens syfte "delvis tillgodosetts under årets bekämpningssäsong". De beslut som har fattats under året har alltså delvis tagit undan grunden för motionen. Utskottsmajoriteten anför att motionens syfte i praktiken har blivit tillgodosett under året.

När det gäller den kommunistiska motionen har den endast föranlett ett särskilt yttrande till utskottets betänkande, och det går i stort sett ut på samma sak som utskottsmajoriteten understryker.

Med hänvisning till vad som anförts i utskottsbetänkandet vill jag gärna säga att det ord som återkommer – och som också återkom när andra lagutskottet behandlade ärendet förra året – är ordet restriktivitet. Vi anför att giftnämnden, och andra som behandlar dessa frågor, måste vara restriktiva i sin behandling. Det heter också i utskottets betänkande på s. 14: "Bl. a. föreskrives att registrering inte får ske om medlet är så giftigt eller annars bedöms kunna medföra så skadlig verkan på människor, husdjur, vilt, nyttoinsekter eller nyttoväxter att det inte lämpligen bör användas i bekämpningssyfte." Litet längre ned anför man: "Andra lagutskottet uttalade vid 1970 års riksdag – – –, att utskottet förutsätter att registreringsmyndigheten tillämpar den nämnda föreskriften restriktivt och i fall, då brist på dokumentation, tveksamhet eller delade meningar bland experter föreligger, vägrar registrering intill dess vetenskapligt dokumenterad klarhet vunnits om medlets skadeverkningar. Socialutskottet ansluter sig helt till detta uttalande."

Jag tror att man inte klarare kan uttrycka sin mening i ett utskottsbetänkande.

Jag skulle, herr talman, bara till detta vilja foga ytterligare ett par ord. Jag tror inte att svårigheten består i att få fram bestämmelser. På det planet finns en vaksamhet. Besvärigheterna kommer snarare när det gäller de människor som skall handha gifterna på det lokala planet – hemma i huset, i trädgården eller på andra ställen. Det förekommer säkerligen ett omfattande slarv i dessa sammanhang, och det är det som gör att frågan blir ytterligt farlig.

Jag ber att med dessa enkla ord få yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag i socialutskottets betänkande nr 28.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Åkerlind och Nisser, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 14 Föredrogs socialutskottets betänkande nr 29 i anledning av motion om ökad forskning angående den genetiska verkan av kemikalier, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15 **Ett program för den fortsatta utbyggnaden av hälso- och sjukvården m. m.**

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 30 i anledning av motion om ett program för den fortsatta utbyggnaden av hälso- och sjukvården m. m.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:355 av herr Helén m. fl. (fp), vari yrkats, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde

A. att en parlamentarisk utredning med representation för huvudmännen tillsattes, med uppgift att framlägga ett program för den fortsatta utbyggnaden av hälso- och sjukvård samt närliggande uppgifter inom socialvården enligt principen som i motionen angetts,

B. att i avsikt att skapa underlag för nämnda programarbete sjukvårdskostnadsutredningens direktiv vidgades till att utöver erforderliga kostnadsundersökningar omfatta utarbetandet av alternativa förslag till fördelning av kostnaderna mellan stat och kommun samt att utredningen därvid gavs en parlamentarisk förankring,

C. att åtgärder vidtogs för genomförande av systematiserad uppföljning och kvalitetskontroll inom eftervården enligt vad i motionen angetts.

Utskottet hemställde

A. beträffande en parlamentarisk utredning om ett hälso- och sjukvårdspolitiskt program att riksdagen skulle avslå motionen 1971:355, såvitt nu var i fråga,

B. beträffande tilläggsdirektiv till sjukvårdskostnadsutredningen m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:355, såvitt nu var i fråga,

C. beträffande åtgärder för systematiserad uppföljning och kvalitetskontroll inom eftervården att riksdagen skulle avslå motionen 1971:355, såvitt nu var i fråga.

Reservation hade avgivits av herrar Hamrin (fp) och Hyltander (fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:355, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t begärde

A. att en parlamentarisk utredning med representation för huvud-

Nr 121

Torsdagen den
4 november 1971

Ett program för den fortsatta utbyggnaden av hälso- och sjukvården m. m.

Torsdagen den
4 november 1971

*Ett program för den
fortsatta utbyggnaden
av hälso- och
sjukvården m. m.*

männen tillsattes med uppgift att framlägga ett program för den fortsatta utbyggnaden av hälso- och sjukvård samt närliggande uppgifter inom socialvården enligt principer som angetts i motionen,

B. att, i avsikt att skapa underlag för nämnda programarbete, sjukvårdskostnadsutredningens direktiv vidgades till att utöver erforderliga kostnadsundersökningar omfatta utarbetandet av alternativa förslag till fördelning av kostnaderna mellan stat och kommun samt att utredningen därvid gavs en parlamentarisk förankring,

C. att åtgärder vidtogs för genomförande av systematiserad uppföljning och kvalitetskontroll inom eftervården enligt vad som angetts i motionen.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Det händer ibland att en avslagen motion återkommer år efter år i riksdagen. Det behöver inte enbart bero på envishet hos motionärerna, även om det självfallet tyder på att motionärerna anser att tankegångarna i motionen är riktiga. Men det kan också hänga samman med att det tillkommer skäl som gör att motionsyrkandena blir mer och mer aktuella och nödvändiga att tillgodose.

Socialutskottets betänkande nr 30, som vi nu behandlar, har avgivits med anledning av en partimotion från folkpartiet vilken innehåller tre krav. Det gäller för det första ett krav på en parlamentarisk utredning om ett hälso- och sjukvårdspolitiskt program, för det andra såsom en följd härav ett krav på tilläggsdirektiv till sjukvårdskostnadsutredningen beträffande kostnadsfrågan och för det tredje ett krav på åtgärder för systematiserande, uppföljning och kvalitetskontroll inom eftervården.

Vi politiker möter allt oftare ett krav från läkare och allmänhet att vi skall ta vårt ansvar för att olika sektorer inom hälso- och sjukvården prioriteras på ett riktigt sätt med hänsyn till de begränsade ekonomiska och personella resurserna. Det är givet att vi inte kan krypa ifrån detta ansvar.

En mångfald specialiteter kräver att få ökat utrymme. Med herr talmannens tillåtelse skall jag föregripa ordningen på föredragningslistan och nämna att vi har två sådana sektorer till behandling i nästa ärende. Utöver dessa båda – neurologi och perifer kärlkirurgi – finns åtskilliga andra med olika patientgrupper, t. ex. reumatiker och njursjuka. Frågan är: Vad skall vi satsa på i fortsättningen, om vi inte kan satsa på allt på en gång? Hur skall vi prioritera?

På läkarhåll spetsar man ofta till resonemangen ännu mer. Läkarna fordrar att politikerna tar ansvaret för vem som skall leva och vem som skall dö. Det låter inte särskilt roligt att ta det ansvaret, men vi kan kanske inte i längden överlåta det till läkarna, som naturligtvis inte heller är glada åt att behöva göra en sådan avvägning.

När vi i landstinget tar itu med frågan om en hälso- och sjukvårdsplan för landstingsområdet – vi har gjort det i mitt eget hemlän för relativt kort tid sedan – så får ledamöterna i den kommitté, som arbetar med ärendet, från sekreteraren som ett första material en uppräkningslista av de utredningar och skrifter som man skall bygga arbetet på. I vårt fall omfattade uppräkningslistan 18 offentliga utredningar, socialstyrelsens skrifter

ter och betänkannden av olika slag.

I och för sig, om man är läskunnig, är det självklart att man borde kunna gå igenom detta material och få fram det som är tillämpligt i just det egna fallet. Men om man tittar litet närmare på materialet, så finner man ofta att det är inaktuellt. Utvecklingen har gått fort på det här området, och man kan av det tillgängliga materialet inte få fram en riktig målsättning. Det går inte att få fram en samordning av den slutna, den öppna och den förebyggande vården, med hänsyn tagen också till de uppgifter som en annan huvudman skall sköta på det sociala planet. Många frågetecken reser sig, när man skall göra upp en lokal hälso- och sjukvårdsplan, och det är väl inte orimligt att begära hjälp på något sätt för att lösa problemen.

Folkpartiet har år efter år yrkat på en parlamentarisk utredning för att klara målsättningen för hälso- och sjukvården här i landet, och – jag upprepar vad jag sade förut – kraven har blivit starkare och starkare allteftersom åren har gått och motionerna har blivit avslagna.

Nu säger majoriteten i socialutskottet att socialdepartementets sjukvårdsdelegation i mars i år tillsatt en särskild arbetsgrupp med uppdrag att utarbeta och till delegationen redovisa förslag till ett riksomfattande system med enhetligt uppbyggda sjukvårdsplaner. Det är det första skälet för avslag. Vi skall alltså när vi av läkare och allmänhet blir ställda inför den fråga som jag nyss nämnde ta ett ansvar som politiker. Säg hur Ni skall ordna denna sak! Vi skall då hänvisa till en av socialstyrelsen tillsatt delegation som i sin tur tillsatt en arbetsgrupp i mars i år.

Jag tror att det gäller alltför allvarliga ting för att man skall svara en undrande allmänhet och bekymrade läkare med det beskedet. Men utskottsmajoriteten fortsätter: "Vidare har en utredning inom sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri) om riktlinjer för hälso- och sjukvårdsplanering slutförts för kort tid sedan och kan i fortsättningen tjäna som underlag för diskussioner om vårdplanering."

Jag tror att utskottsmajoriteten hade tur som satte dit ordet "diskussioner" om sjukvårdsplanering. Ty när man tar del av den av SPRI utskrivna rapporten – det är alltså rapport nr 1 471, av SPRI betitlad "Rapport från arbetsgrupp inom Spri, projekt 3 006" – finner man att det är ett aktningvärt första försök att komma någonstans från experthåll då det gäller dessa frågor.

Till en början funderar man emellertid på: Vem är det som framställt denna rapport? Man är ju van vid att i offentliga utredningar få se de ansvarigas namn på första sidan eller i början. Här finner man ett förord, och det är möjligt att de som undertecknat detta förord – Olle Nelander, Bengt Olsson i Svenska landstingsförbundet och Bror Rexed i socialstyrelsen – är de ansvariga för rapporten. Men förordet innehåller också några försiktiga slutsatser.

Man säger här ordagrant: "Bakom rapporten står en arbetsgrupp med representanter för bl. a. Svenska landstingsförbundet och socialstyrelsen. Gruppen har genom sitt arbete försökt skapa en enhetlig planeringsfilosofi som bör kunna ligga till grund för såväl fortsatt metodutveckling som praktisk planering. Spri har emellertid inte ansett tiden mogen att ge

Torsdagen den
4 november 1971

*Ett program för den
fortsatta utbyggnaden
av hälso- och
sjukvården m. m.*

några direkta rekommendationer för den långsiktiga planeringen, varför gruppens arbete publiceras som en Sprri-rapport.”

Rapporten är bra, jag skall inte kritisera den, men jag tycker att man av det citerade förordet fått klart för sig att den icke är avsedd att ta ansvar i de mycket viktiga frågor som det här gäller på riksplanet.

Det framgår också av den diskussion som fördes.

Jag uppehåller mig, herr talman, ganska utförligt vid detta därför att det är det andra skälet för utskottsmajoriteten att avvisa utredningskravet i motionen.

Det framgår att denna SPRI-rapport kanske inte heller var avsedd att fylla det ändamål som motionärerna var ute efter. I Landstingens Tidskrift nr 9 finns det en redogörelse för en diskussion som fördes när SPRI:s arbetsgrupp lade fram dessa riktlinjer vid en sammankomst. Den redogörelsen börjar på följande sätt:

”Vår sjukvårdspolitiska målsättning i Sverige är suddig och oklar, särskilt med hänsyn till att det pågår så mycket planering. Sjukvårdsplanerna är ofta ambitiösa listor med önskemål, alltför illa förankrade i tidsmässig och ekonomisk planering. Man måste konkretisera önskemålen och klara ut vilka man skall försöka uppfylla i första hand och vilka mål man har rimliga ekonomiska och personella möjligheter att nå. Vi har inte ekonomiska resurser att förverkliga allt på en gång, vi får ta bit för bit.”

Detta hävdade professor Anders Grönwall när han på SPRI:s rikskonferens i juni presenterade den SPRI-anslutna arbetsgruppens förslag till riktlinjer för hälso- och sjukvårdsplanering på landstingsnivå. Jag tycker nog att det citatet anger att denna rapport inte var så ambitiös som utskottsmajoriteten tänker sig.

Herr talman! Jag har blivit litet långrandig, men dessa frågor är så väsentliga att vi inte utan vidare får gå förbi dem.

Beträffande B- och C-yrkandena i motionen och reservationen vill jag helt kort säga att de är en följd av A-yrkandet om en översiktlig planering på riksplanet med parlamentarisk förankring. Vi behöver, det har sagts många gånger, klara ut hur vi skall få våra ekonomiska resurser inom landstingen att räcka till. Vi har blivit lovade – häromdagen av finansministern – att utredningen om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun snart skall tillsättas. Det är bra. Men jag tror att det är särskilt angeläget att ta upp just frågan om kostnadsutvecklingen och vem som skall bära kostnaderna för vår hälso- och sjukvård. Det är väl vid det här laget allom bekant, sedan landstingsmötena nu i regel har hållits och fastställt staten, att få landsting har undgått skattehöjning och att många har nått det tak som man i allmänhet anser inte kan genombrytas.

Frågorna om kostnadsfördelningen och kostnaderna för vår hälso- och sjukvård är alltså stora och svårlösta. De ingår som ett led i den utredning på riksplanet som motionärerna har yrkat på och som finns angiven i reservationen. Till den reservationen yrkar jag, herr talman, bifall.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Reservationens skrivning inleds med orden att det pågår ”visst utredningsarbete” på det här området, medan utskottsmajoriteten

*Ett program för den
fortsatta utbyggnaden
av hälso- och
sjukvården m. m.*

säger att det pågår "ett mycket omfattande utredningsarbete". Det är väl på den punkten som vi skiljer oss åt. Jag vet faktiskt inte vad reservanterna och motionärerna har för anspråk på utredningsarbete här i landet, men om man läser igenom utskottsbetänkandet och tar del av det sakliga förhållandet, så finner man ju att det är ett mycket omfattande utredningsarbete. Det har man anledning att ta fasta på. Vad reservanterna i själva verket begär är ju att ännu en utredning skall tillsättas, och den skall då vara parlamentarisk. Nu är det kanske inte riksdagen som är huvudintressent i det här avseendet, utan det är framför allt landstingen.

Om man tittar på sammansättningen av SPRI, som det har talats om här, finner man namn som är bekanta i varje fall för de flesta här i kammaren. Där finns parlamentariker både på det lokala planet och i riksdagen och sådana som har varit här i riksdagen. Det är Fridolf Thapper, en gång talman i andra kammaren, det är Bertil Bjerrek, folkpartist och landstingsråd i Göteborgs och Bohus län, det är Stig Hansson, centerpartist och landstingsråd i Malmöhus län som också har varit riksdagsman, det är Bengt Hedlund, socialdemokrat och kommunalråd i Göteborg, det är Gunnar Adolf Hejdeman, socialdemokrat och kommunalråd i Malmö, det är Ruth Kärnek i Stockholms län och Sten Söderberg i Västmanlands län, båda socialdemokrater och landstingsråd. Jag tror att det här utredningsarbetet – som enligt min mening pågår på rätt ställe – verkligen är förankrat i förtroendemannagrupperna.

Nu har SPRI, som herr Hamrin alldeles riktigt påpekar, i september 1971 lagt fram en utredningsrapport, som heter Riktlinjer för hälso- och sjukvårdsplanering. Det är klart att motionärerna inte gärna kunde ha vetskap om vad som skulle komma från SPRI. Denna rapport skall utgöra underlag för en diskussion – det är också riktigt -- men den skall även utgöra underlag för den arbetsgrupp inom socialdepartementet som tillsattes i mars 1971 också efter det att motionen väcktes. Denna arbetsgrupp har åtskilliga ledamöter, och vi finner också där personer som är verksamma på det landstingskommunala planet, t. ex. planeringschefen Ulf Zetterblad från Stockholms läns landsting och direktören Sverre Royen från Svenska landstingsförbundet. Jag anser därmed att förankringen i de grupper där man framför allt sysslar med de här frågorna, nämligen på landstingsplanet, är ganska stark, och det gäller även om vi tar hänsyn till förtroendemannasidan.

Man begär alltså en parlamentarisk utredning i punkten A i reservationen. Jag har redogjort för vad som är på gång, och jag tycker att man kan nöja sig med det. Om vi skulle tillsätta en ny utredning, skulle vi ju bara lägga ännu en på alla de andra.

Nästa fråga gäller fördelningen av kostnaderna mellan stat och kommun, och som herr Hamrin nämnde är den också under behandling. Vi har fattat ett beslut här i riksdagen, och finansministern sade bara för några dagar sedan, den 26 oktober: "Direktiven håller på att utarbetas i finansdepartementet, och jag räknar med att utredningen skall kunna tillsättas inom de närmaste månaderna."

Som framgår av betänkandet från socialutskottet har vi också sjukvårdskostnadsutredningen, som ofta har nämnts i detta sammanhang. Den bör, som statsutskottet sade med bifall av riksdagen förra året och

Torsdagen den
4 november 1971

*Ett program för den
fortsatta utbyggnaden
av hälso- och
sjukvården m. m.*

som socialutskottet nu understryker, när den blir färdig utgöra en grund för en fortsatt beredning av socialvårdskostnadsfrågorna. Det arbetas alltså även med dessa frågor så starkt att det är mycket svårt att tänka sig att man här skulle ingripa med en ytterligare utredning.

Vi kommer så, herr Hamrin, till den tredje punkten i reservationen. Det gäller uppföljningen under sjukdoms- och rehabiliteringstiden – kanske också innan människorna kommer till sjukhuset. Socialstyrelsen arbetar med den frågan och ämnar föreslå något slags program för behandlingen av varje människa som har en sjukdom. Det måste vara mycket värdefullt att man kan följa upp vad som händer en människa när hon blir sjuk och även sedan hon har lämnat sjukhuset. Jag tror att det brister mycket på det området, och jag hoppas att det verkligen skall komma något gott ur det förslag till program som socialstyrelsen håller på att utarbeta.

Sedan har vi ju också, herr talman, en socialutredning. Den har som bekant mycket vida direktiv, men främst skall socialutredningen naturligtvis syssla med den sociala sidan av uppföljningen.

Med dessa enkla ord, herr talman, yrkar jag bifall till majoritetens hemställan i socialutskottets betänkande nr 30.

Herr HAMRIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! SPRI är förvisso en bra arbetsenhet. Men herr Svensson i Kungälv måste väl ändå förstå att det inte är SPRI i sin helhet som har åstadkommit det här betänkandet med dess relativt begränsade värde. Jag kan citera vad man sade när SPRI-gruppen redovisade detta inför landstingets förtroendemän och andra. "Med tanke på tillgången på kvalificerade planerare och med hänsyn till att enhetliga planer för större områden är nödvändiga för riksplanering ifrågasatte professor Grönwall, om det inte är dags att börja diskutera planering för t. ex. regioner i stället för som nu för landsting. Han hävdade också, att den medicinska utvecklingen måste 'framstudsstuderas' för att planeringen skall få bättre underlag -- är inte det en uppgift för SPRI? undrade han." Ja, sade jag, det undrar jag också, men jag tror inte det är SPRI som skall ta itu med dessa stora frågor – i varje fall tycks man inte ha gjort det i detta betänkande.

Jag kan fortsätta med skeptiska funderingar från flera håll i samband med det här: "Vad vi sjukvårdshuvudmän mest saknar är grunden för målsättningen, besked om den medicinska ambitionsnivån. Vilka medicinska kunskaper bör vi utnyttja, skall vi med alla möjligheter hålla liv i åldrade människor, skall vi ha transplantationer i varje sjukvårdsområde etc.? frågade landstingsrådet Rune Hedlund. Vilka undersökningsmetoder är ekonomiskt försvarbara – det är sådant vi vill ha besked om.

Landstingsrådet Sten Söderberg fortsatte målsättningsdebatten med att hävda att socialstyrelsen och läkarna måste ge anvisningar innan politikerna kan ta itu med dessa målproblem. Han ifrågasatte också om vi i framtiden har resurser att ens fortsätta den sjukvård vi redan skaffat oss – kanske måste vi ta till inskränkningar på vissa områden för att få det att gå ihop ekonomiskt?"

Jag tror det räcker med de här citaten med kritiska funderingar från

meningsfränder till herr Svensson i Kungälv för att slå fast att SPRI-rapporten icke är avsedd för det ändamål som motionärerna önskar få tillgodosett.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förmodar att vad SPRI har åstadkommit här är en expertutredning eller expertutlåtande och att SPRI fortfarande kommer att leva i högönskelig välmåga och kommer att sysselsätta sig med de här problemen, för det är ju dess uppgift. Om man därtill tar det mera på riksplanet, så har ju sjukvårdsdelegationen som finns inom socialdepartementet tillsatt en arbetsgrupp som skall till delegationen redovisa förslag till ett riksomfattande system med enhetligt uppbyggda sjukvårdsplaner.

Jag tror, herr talman, att frågan blir inte mycket bättre därför att man lyfter upp den till en parlamentarisk kommitté som vi begär här i riksdagen och som kommer att tillsättas av Kungl. Maj:t, ty Kungl. Maj:t har redan en arbetsgrupp som sysslar med frågorna. Och jag återkommer till det som jag tycker är mycket väsentligt, nämligen att dessa frågor framför allt bör förankras hos landstingsmännen, som främst har att handlägga dem.

Herr HAMRIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag upprepar än en gång att jag tycker att det är orimligt att hänvisa till en av socialdepartementet tillsatt delegation, som i sin tur tillsätter en arbetsgrupp för att ta ansvaret för de här mycket viktiga frågorna. Det ansvaret måste tas på ett annat sätt.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att när det gäller folkpartiet och dess motion, så försöker man att komma runt problemet. Man skriver en lång motion med många vackra tankar. Vi kan läsa sida upp och sida ner att man önskar utbyggnad av än det ena och än det andra, och så tror man att man skall klara det hela genom att tillsätta en parlamentarisk utredning som skall lösa problemet dels genom att det görs upp fina planer, dels genom att det ekonomiskt sker en kostnadsfördelning, precis som man med något slags hokuspokus klarar skattefrågorna för svenska medborgare.

Jag har inte därmed sagt att vi inte behöver den utredning som riksdagen har begärt om kostnadsfördelningen, men jag tror vi skall vara på det klara med att vi möter inte ökade krav från allmänheten och från folkpartiet genom att tillsätta utredningar i det här avseendet.

Herr LARSSON i Öskevik (c):

Herr talman! Jag förstår mycket väl den oro som präglar debatten om den framtida hälso- och sjukvården, och jag håller fullkomligt med herr Hamrin när han säger att det är väsentliga frågor som vi här har att ta ställning till.

Reservanterna efterlyser ett program för den fortsatta utbyggnaden av hälso- och sjukvården, ett program som skulle utarbetas av en parlamentarisk utredning. Herr Svensson i Kungälv har ju tidigare talat om de

Ett program för den fortsatta utbyggnaden av hälso- och sjukvården m. m.

*Ett program för den
fortsatta utbyggnaden
av hälso- och
sjukvården m. m.*

utredningar och de arbetsgrupper som är verksamma. Här pågår utredningar och även praktiska försök i en omfattning som gör att vi från centrerna sida i utskottet har ställt oss frågande inför en ytterligare utredning som påspädning till alla de övriga.

Såvitt jag kan bedöma råder inga delade meningar om hur framtidens sjukvård i stora drag bör utformas. Den gamla vårdplatsideologin, då man räknade sjukvårdens effektivitet i antalet platser på slutenvårdinrättning, börjar väl nu definitivt försvinna. Målet är i stället att all slutenvård skall ingå som en naturlig länk i en kedja av öppenvårdsaktiviteter, och för att kunna erbjuda en för den vårdbehövande adekvat vårdkedja fordras en rad av väl fungerande och samordnade aktiviteter. En del av dem ligger utanför sjukvårdshuvudmannens huvudmannaskap. Det återstår alltså ännu mycket av investeringar och organisationsarbete innan öppenvården inklusive eftervården får en status som är likvärdig med slutenvårdens. Och denna utbyggnad måste ske jämsides med en stark kostnadsstegring inom slutenvården, jämsides med kvalitetsförbättringar och ökande kostnader för specialistvård.

Jag tycker att inriktningen av verksamheten för framtiden är tämligen klar, givetvis fränsett de nya aktiviteter som i samband med forskningsrön ständigt tillförs ett område som sjukvården. Som herr Hamrin i Kalmar nämnde blir också materialet på detta område fort inaktuellt på grund av nytillkommande aktiviteter.

Då är frågan om vi skall ha en mera övergripande riksplanering än vi har i dag. Skall vi ha en mera detaljerad riksplanering, eller skall vi ha en bättre utformad regionalplanering med hänsyn tagen till de regionala olikheter som otvivelaktigt finns mellan olika sjukvårdsdistrikt? För min del tror jag att vi måste satsa mera på den regionala sjukvårdsplaneringen. Sjukvårdshuvudmännen är nu på många håll i färd med att upprätta sjukvårdsplaner. Herr Hamrin nämnde också att det i hans län har upprättats en sådan plan. Vad jag just nu uppfattar som det väsentligaste är att sjukvårdshuvudmännens ekonomiska svårigheter sätter en spärr för den fortsatta utbyggnad, främst på öppenvårdssidan, som vi eftersträvar.

Därmed kommer jag in på den delreservation som reservanterna har avgivit beträffande kostnadsfördelningen. Som herr Hamrin redan nämnt skall nu en utredning tillsättas för att klargöra kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Jag förutsätter då att man i den utredningen sätter in sjukvårdssektorn i sitt samhällsekonomiska sammanhang. I och med den utredningen skall vi få klart för oss hur stor del av samhällets totala ekonomiska resurser vi har att röra oss med på sjukvårdens område. Därefter får vi sedan rätta vår sjukvårdsplanering.

Nu kan emellertid en utredning ta tid, och tyvärr brukar det vara så att under den tid en utredning pågår vill man inte gärna ta några dellösningar i en fråga. Jag tycker dock att det redan nu bör sägas ifrån, att när det gäller denna speciella utredning om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun får inte tillkomsten av den innebära ett idiotstopp för dellösningar under tiden som utredningen arbetar.

För närvarande slussas hundratals miljoner kronor direkt över från den proportionella kommunalskatten till statskassan i form av allmän arbetsgivaravgift. Detta är horribelt i nuvarande ekonomiska situation för

kommunerna, där löneskatten slår särskilt hårt i de arbetsintensiva vårdaktiviteterna.

Detta tycker jag är värt att påpeka, eftersom många i den tidigare allmänpolitiska debatten talat om att kommunerna i nuvarande sysselsättningsläge bör bibehålla och helst utöka antalet anställda inom vårdyrkena.

En utredning om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun bör inte få hindra att sådana orimligheter som löneskatt på socialt arbete rättas till.

Jag har med detta, herr talman, i korthet velat motivera varför jag har stött utskottets förslag. Jag yrkar bifall till detsamma.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Hamrin och Hyltander, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hamrin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 30 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Hamrin och Hyltander.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hamrin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	240
Nej	–	50
Avstår	–	1

§ 16 Neurologi och perifer kärlkirurgi vid lasaretten m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 31 i anledning av motioner om neurologi och perifer kärlkirurgi vid lasaretten m. m.

I detta betänkande behandlades

1. motionen 1971:353 av herr Ernulf (fp),
2. motionen 1971:795 av herr Åkerlind m. fl. (m, c), vari yrkats att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle hemställa att Kungl. Maj:t vidtog sådana åtgärder att den perifera kärlkirurgin snabbt utvecklades samt att nya avdelningar för denna specialitet inrättades vid de större sjukhusen.

Torsdagen den
4 november 1971

Utskottet hemställde

- A. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:353.
- B. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:795.

*Neurologi och
perifer kärlkirurgi
vid lasaretten m. m.*

Reservationer hade avgivits av herrar Åkerlind (m) och Nisser (m), som ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motion 1971:795 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført om utbyggnad av den perifera kärlkirurgin.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Hamrin (fp) och Hyltander (fp).

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! I socialutskottets betänkande nr 31 behandlas motionen 795 angående åtgärder för att utveckla den perifera kärlkirurgin. Frågan om den perifera kärlkirurgin har varit föremål för behandling vid flera tidigare riksdagar i samband med motioner om en professur i ämnet för docent Sven Bellman som har specialiserat sig på perifer kärlkirurgi. I föreliggande motion yrkar vi att sådana åtgärder vidtas att den perifera kärlkirurgin snabbt utvecklas inom landet.

Skillnaden mellan kärlkirurgi och perifer kärlkirurgi ligger däri att kärlkirurgerna, som verkar litet varstans i landet, sysslar med kärlrekonstruktioner framför allt i de grövre blodkärlen, medan den perifera kärlkirurgin handlar om kärlrekonstruktioner i de fina, yttre (perifera) delarna av lemmarna. Kärlkirurgi i allmän mening sysslar många läkare med. Men perifera kärlkirurgiska operationer kan endast ett ytterst litet fåtal läkare utföra. Det betyder att man ofta står maktlös och i stället måste amputera framför allt ben.

Av en tabellbilaga, som fogades till motionen 594 i andra kammaren år 1969 och i vilken redovisades hur många amputationer som utförts vid åtta olika sjukhus i landet under en femårsperiod, framgår att det alldeles övervägande antalet amputationer gjorts på grund av diabetes eller kärlsjukdomar. Tillgänglig statistik tyder på att det utförs över 1 000 amputationer om året på svenska sjukhus.

I årets motion anges att det torde vara möjligt att undvika upp till 30 procent av de amputationer som nu utförs om det vid sjukhusen fanns god tillgång på läkare som kunde utföra kärlkirurgiska operationer även i de perifera delarna av lemmarna. Detta har inte heller bestritts av remissinstanserna.

Om vi antar att vi på detta sätt kunde få upp till 300 färre invalider för varje år, måste samhället naturligtvis lägga ut rätt mycket pengar för utbildning av läkare i perifer kärlkirurgi samt för lokaler och utrustning för ändamålet. Men i stället skulle man då slippa invaliditetskostnader för alla dessa människor både det året och följande år. På det sättet kanske en ökad satsning på perifer kärlkirurgi skulle gå med direkt ekonomisk vinst för samhället. Till detta kommer att många människor skulle kunna göra en fortsatt insats i produktionen.

Ovanpå allt detta kommer sedan den rent humanitära aspekten. Om

200 å 300 personer per år skulle få behålla sina lemmar i stället för att genomgå amputation, kan ju det inte värderas i pengar.

Nu har socialstyrelsen ställt sig positiv till en utbyggnad av denna verksamhet, men man anser att initiativ skall komma från sjukvårdshuvudmännen. Med kännedom om att förståelsen för den perifera kärlkirurgin inte tidigare har varit vad den borde vara ens bland riksdagens ledamöter tror jag inte att man kan hoppas så mycket mer av sjukvårdshuvudmännen. Därför anser vi reservanter att socialstyrelsens planering bör inriktas på en snabb utveckling av den perifera kärlkirurgin för att den inte skall bli eftersatt.

Jag vill till sist bara uttrycka min tillfredsställelse med att Landstingsförbundet i sitt remissyttrande har framhållit behovet av att främja utbildningen av läkare på området och understrukit att det bör beaktas av nämnden för läkares vidareutbildning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar Eriksson i Bäckmora (c) och Nisser (m).

Herr HAMRIN (fp).

Herr talman! Jag har redan i samband med det föregående ärendet påpekat att just sådana här prioriteringar — det gäller inte bara perifer kärlkirurgi utan även neurologi — har sin plats i en övergripande utredning rörande sjukvårdens målsättning. Vi kommer inte förbi prioriteringar, och det finns nog många här i kammaren som kunde uttrycka sina bekymmer för andra områden än de två som jag nu har nämnt. Jag har själv i tidigare anföranden angivit sådana områden.

Detta är anledningen till att vi från folkpartihåll inte har biträtt reservationen rörande perifer kärlkirurgi och heller inte reserverat oss när det gäller neurologin. I båda fallen är det en fråga om prioritering mellan olika specialiteter — inte bara de två utan många andra — och en sådan prioritering hör hemma i en övergripande utredning rörande målsättningen.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag ber att få instämma i stort i vad herr Hamrin här har sagt, bara med den lilla anmärkningen kanske att om en parlamentarisk kommitté verkligen skulle börja prioritera dessa saker, tror jag att vi har hamnat en aning snett.

Jag vill understryka vad herr Hamrin säger, nämligen att det förekommer väldigt många frågor i detta avseende inom sjukvården, där vi får motioner i riksdagen och där det finns mycket vägande argument för att man skall utöka prioriteringsområdet. Men vi måste säga oss att det är helt orimligt att vi skall sitta t. ex. en kväll eller en natt som nu och prioritera i ett särskilt fall.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad

Punkten A

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Åkerlind och Nisser, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Åkerlind begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 31 punkten B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Åkerlind och Nisser.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Åkerlind begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	254
Nej	--	28
Avstår	--	7

§ 17 Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 19 i anledning av motion angående informationen om alkohol och narkotika.

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

§ 18 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 148 med förslag till lag om ändring i förordningen (1967:139) om obligatorisk statsplombering av utsädesvara och om växtförädlingsavgift.

§ 19 Kamraren åtskildes kl. 23.23.

In fidem
LARS MÜNTZING

/Solveig Gemert